

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Բ Ա Գ Ի Ր

ԱՌ ԱՅԺՄ ԿԲ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՀԻՆԳՇԱՐԹԻ

ولادت باهر السعادت حضرت پادشاهی

ای شهنشاه زمان ای پادشاه کامران

ناشر انوار حکمت مهر اقبال جهان

حامی فن و معارف بحر جود بی کران

مولد کله ملکه طوغدی نجم پر توبار شان

محورنده ایلدجکه دور چرخ آسمان

عمر کی، اجلال کی افزون آیدہ حق آن بان

۲

سایه لطفکده شاهم هرطرف بزم سرور
 هرطرف خورشید فیض معدلتن غرق نور
 لیلمز صبح سعادت روزمن هنگام سور
 خلق دنیا بهره دار نعمت امن و حبور

محورنده ایلدجکه دور چرخ آسمان
 عمرکی، اجلالکی افزون ایده حق آن بان

۳

عالم عرفانی آثارکله اجیا ایلدک
 جمله اسباب اقبالک مهیا ایلدک
 اهل علمی مظهر الطاف علیا ایلدک
 قدرینی همربته طاق ثریا ایلدک

محورنده ایلدجکه دور چرخ آسمان
 عمرکی، اجلالکی افزون ایده حق آن بان

۴

امر مطبوعاته قیلدک عطف انظار کرم
 ایلدک اصلاحنه، اعلاسنه بذل مهم
 نقش اوصافکله کسب فخر ایدر لوح و قلم
 نامکی تجلیل ایله دائم مباهیدر ام

محورنده ایلدجکه دور چرخ آسمان
 عمرکی، اجلالکی افزون ایده حق آن بان

۵

بونجه عمران، اعتلا هب همتک آثاریدر
 کلشن آمالکک ازهار غنبر باریدر
 روضه احسان بی پایانکک اثماریدر
 قوللرک مردم نواله چین و متداریدر

محورنده ایلدجکه دور چرخ آسمان
 عمرکی، اجلالکی افزون ایده حق آن بان

عبد مملوک صداقت مسلوکری

«پوراغن» غزنه سی مدیری

سمیاط داودیان

«ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ»

Իրարու յաջորդող Ուսումն. Խորհուրդները ընթացիկ դպրոցական խնդիրներէն դուրս որով կ'զբաղին, սովորութիւն ունին իրենց պաշտօնավարութեան իբրեւ պսակ ու իրենց գործունէութեան իբրեւ յայտարար նշան մը ու մնայուն կոթող մը՝ ազգը օժտել կրթական ծրագրով մը զոր կ'երկնեն՝ շատ անգամ հիմ ու առաջնորդ ունենալով իրենց նախորդներուն հրատարակածը՝ քիչ մը բարեփոխութիւն ու կրթական նոր ըմբռնումներու համաձայն յաւելումներ ու յապաւումներ ընելով:

Ասոնց վերջինն է Պէրպէրեան Էֆէնտիի Ատենապետութեամբ նախորդ Ուսումն. Խորհրդոյ յօրինած կրթական ծրագիրը որ իր նմաններու վրայ առաւելութիւն մը ունեցաւ՝ գոնէ տեսականօրէն, կամ յօրինման ձեւին մէջ: Այդ վերջին ծրագիրը յօրինուեցաւ ոչ թէ լոկ Ուսումն. Խորհրդոյ անդամներուն խորհրդով, այլ Պոլիս գտնուող հայ ուսուցիչներու մեծամասնութեան մասնակցութեամբ, որոնք «Ուսուցչական Ժողով»ներ կազմեցին ու Յուլիս, Օգոստոս ամիսներու հրատապ օրերուն, ոչ նուազ հրատապ վիճաբանութիւններով, կարծիքի փոխանակութիւններ ըրին դաստիարակութեան եղանակի ու պայմաններու վրայ, եւ այդ ամենուն արդիւնքն ըլլալով երեւան եկաւ կազմական նոր Կանոնագիրը, ուսուցչական ընտրելիներու Գննութեան Հրահանգն եւ վերջապէս կրթական Ծրագիրը որոնք հետզհետէ հրատարակուեցան թէեւ, սակայն գեղեցիկ խորհուրդներ ու օրէնքներ պարունակող այդ կապուտակ ու

սպիտակ պրակները կարծես դատապարտուած էին փոշեթաթաւ մնալու Հիւանդանոցի գրասենեակին կամ Դիւանատուններու անկիւնները, անոր համար որ այդ ծրագիրն ու յարակից ձեռնարկները տեսակ մը մոնոթոլի ենթարկուեցան, տպագրութեան ծախքը փոխարինելու կամ Հիւանդանոցին ի նպաստ շահ մը ձեռք բերելու (համար՝ զանոնք դրամով ծախելու ձախող որոշման հետեւանքով):

Այս որոշումը պատճառ եղաւ որ կրթական նոր ուղղութեան վրայ քիչեր միայն դադափար ունեցան, եւ Պոլսոյ թէ գաւառներու դըպրոցներն անտեղեակ մնացին անոր գոյութենէն իսկ, բնաւ առիթ չունենալով գիտնալու թէ ի՞նչ է հիմն ու սկզբունքը այդ նոր ծրագրին որ արդիւնքն էր ամառնային այնքան քրտինքներու ու Ուսուցչական Ժողովի վիճաբանութեանց ու խոկումներու:

Պէտք է ընդհանուրին ծանօթացնել այդ ծրագրուած նորութիւնները, պէտք է առիթ տալ զանոնք գործադրելու, եւ այն ատեն երեւան կուգայ ի՞նչ թերի ու լաւ կողմեր որ ունի այդ նորահաստատ դրութիւնը, կրթական նոր Ծրագիրը:

Հանրութեան եւ մասնաւորապէս Ազգ. կրթութեան վարիչներուն ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, «Բիւրակնի» առաջիկայ թիւէն սկսեալ մաս առ մաս պիտի հրատարակենք այդ ծրագիրը:

Ասով մեր նպատակն է.

1. Ծանօթացնել, ծաւալել ու ընդհանրացնել կրթական նորագոյն ըմբռնումներն ու հայեացքները, որպէս զի բոլոր վարժարաններն ալ առիթ ունենան կեդրոնէն բխած այդ ծրագիրն ուսումնասիրելու եւ

գործադրելու. եթէ թերութիւններ ունի երեւան բերելու, և ջանք մ'ընելու որ միօրինակ ուղղութեան մէջ ձուլուին ազգ. կրթական յարկերն՝ որոնք նոյն իսկ թաղէ թաղ այլանդակ պէս պիտութիւններու և անհաշտ հակընդդէմ դրութիւններու կը հետեւին:

Չ. Եւ մանաւանդ՝ Գաւառական վարժարանաց Տնօրինութիւնները հրաւիրել որ այդ ծրագիրը գործադրութեան դնելու առիթով, բաղդատեն իրենց քաղաքի ու համայնքի տեղական պէտքերուն ու պայմաններուն հետ, եւ իրենց քննութեան ու բաղդատութեան արդիւնքին համեմատ, կատարելով պէտք եղած բարեփոխութիւնները՝ մէն մի գաւառ ու քաղաք իր «Բարեփոխեալ Ծրագիրը» յղէ մեզի՝ առաջիկային յօրինուելիք լիակատար եւ բաղմակողմանի ուսմանց ծրագիրն ըստայնմ վերակազմելու համար:

Ահաւասիկ ձեռնարկ մը որ յուսանք թէ համակրութեամբ պիտի ողջունուի մեծարոյ ուսուցիչներէ և դպրոցական վարիչներէ:

Կը սպասենք ուրեմն որ գաւառացի ամէն ուսուցիչ այս ծրագիրն ուշի ուշով քննէ եւ իր դիտողութիւններն ու բարեփոխութիւնները, ըստ տեղական հանգամանաց, մեզի տեղեկագրէ նոր ծրագրով մը:

Ս. Դ.

ԼԵՋՈՒԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ռ

ԲԱՇԽՈՒՄ (RÉPARTITION)

Լեզուի պարզութեան երկրորդ եղանակն է Բաշխումը: Երբ Լեզու մը նոյն իմաստն արտայայտելու համար մէկէ աւելի ձեւեր ունի, աւելորդ համարելով

այդ բազմազանութիւնը, անոնց մէջէն կ'ընտրէ եւ կը պահպանէ այն որ աւելի գործածական կամ գործածական լինելու յարմար է, իսկ միւսները կը դատապարտէ մոռացութեան: Եթէ սակայն լեզուն ուղէ մոռացութեան դատապարտելի այս բառերէն մէկը կամ մէկ քանին պահպանել, անոր նշանակութեան վրայ կը դնէ այնպիսի փոփոխութիւն մը այնպիսի եղանակաւորում մը՝ որով առաջին բառին բացարձակ հոմանիշ ըլլալէ կը դադրի նա, հետեւաբար եւ կ'ազատի աւելորդ նկատուելէ: Այս վիճակը կը կոչուի Բաշխում, ինչ որ կը ցուցնէ թէ ընդհանուր իմաստ մը բաշխուած է այս ու այն բառերուն վրայ, այսինքն թէ նոյն ընդհանուր իմաստին այս կամ այն առումը յատկացուած է այս կամ այն բառին:

Գնենք քանի մ'օրինակներ. յունարէնը ունէր արդէն անե'ր բառը՝ «մարդ» նշանակութեամբ. յետոյ անդրոպոս որ կը նշանակէր բուն «այրագէտ» (անդր+օպոս=դէմք), ստանալով պարզապէս մարդ նշանակութիւնը եկաւ աւելցաւ առաջինին քով իբր հոմանիշ, այս պարագային անե'ր իբր հնացեալ եւ աւելորդ բառ մը անշուշտ պիտի դատապարտուէր կորստեան տեղի տալով նորագոյնին, եթէ բաշխման օրէնքը չհասնէր մասնաւոր տարբերութիւն մը դնելու համար անոնց մէջ եւ այսպէսով անշուրպետ մը բանալու անոնց մէջտեղը: Այս տարբերութեամբ նորագոյն բառն ստացաւ ընդհանուր իմաստ, այսինքն մարդ առհասարակ. իսկ առաջինը նշանակեց մասնաւորապէս արու մարդը, այր: Ասոր նման է նաեւ Գերմ. mann և mensch, Լատիներէն coquina կը նշանակէ «խոհանոց». ասոր վրայ աւելցաւ յետոյ popina ձեւ մը՝ որ նոյնպէս կը նշանակէ «խոհանոց»: Բաշխման օրէնքով երկրորդը կրեց եղանակաւորում եւ յատկացուեցաւ «գէշ խոհանոցի» միայն:

Բաշխման օրէնքին համար օրինակներ չեն պակսիր հայերէնի մէջ. այս կարգէն են աշակերտ (դպրոցի աշակերտ), աշ-

կերտ (արհեստաւորի աշկերտ) եւ հաւաքակ (տգէտ եւ թերաւարժ աշակերտ) — հաւանիչ (ընդունիլ) եւ հաւանիչ (ախորժիլ) — վայելել (հաճոյք կրել) եւ վայել (յարմար եւ սիրուն գալ) — մեղնիչ (հասարակ գործածութեամբ), վախճանիչ (կրօնաւորի), սասկիչ (անարգական) — ֆնանալ եւլն. — հաւնաւել (ենթադրել), հաւնել (հաշուել), թուել (խրաքանչիւրը մի առ մի յիշել — արհեստ (ձեռքի), արուեստ (մտաւոր) եւլն. եւլն.

Քանի մ'օրինակներ ալ կը դնեմ հետաւոր հայ բարբառէ մը՝ որու մասին ակնարկուած էր նախորդ յօդուածիս մէջ այն է Սուչավայի հայ բարբառի։ Այս բարբառին մէջ հայերէն զգեստ սովորական բառին քով փոխ (զգեստ) ձեւ մը աւելցաւ յետոյ։ Բաշխման օրէնքը առաջինը յատկացուց եկեղեցական զգեստներու համար, իսկ երկրորդին տուաւ ընդհանուր եւ սովորական գործածութիւն։ Նոյնպէս եղած է եղ եւ թուրքերէնէ փոխառեալ իշիկ բառերուն համար, որոնք ոչ թէ միայն նշանակութեամբ, այլ եւ հնչումով նոյն էին։ Բաշխման օրէնքը սակայն անսնց դոյութիւնն ապահովելու համար՝ առաջինը յատկացուց անսոսունին եւ երկրորդը սկսաւ գործածուիլ միայն իբր ածական՝ ճիւղաւ, անքան, եղ մարդ ըսելու տեղ։ Նոյնպիսի փոփոխութիւն մը կայ գարձեալ հեծելոր, ձիւտոր, զինուոր բառերուն մէջ. առաջին երկուքը իմաստով նոյն կամ նման էին. առաջինը իր գոյութիւնը պահպանելու համար ստացաւ հասարակ « զինուոր » նշանակութիւնը, իսկ երկրորդը պահուեցաւ իբր ածական, այնպէս որ Սուչավայի բարբառով կ'ըսուի ձիւտոր հեծելոր՝ « ձիւտոր զինուոր », ֆաշող հեծելոր՝ « հետեակ զինուոր »։ Բայց այս նորամուտ բառին քով զինուոր հնացած ձեւը աւելորդ էր, ուստի եւ բոլորովին խափանուեցաւ։

Սակայն բաշխումն ալ ունի իր կեղծ եւ ձիշտ տեսակները. բաշխումը ճիշտ է՝ երբ տգէտը լսկ նիւթական պէտքէն

ստիպուած երկու նման բաներու մէջ տարբերութիւն կը դնէ, ինչպէս է վերի օրինակներուն մէջ. բայց կեղծ է, երբ գիտունը լեզուն ճոխացնելու համար այս ու այն հոմանիշին մասնաւոր տարբերութիւններ կ'ընծայէ. այսպիսի բազմաթիւ օրինակներով լի է Ֆրանսերէնը՝ որ իրօք ընդարձակ գիտնական մշակութիւն կրած է։ Այժմ կարող ենք յայտնի ըսել որ մեր լեզուն կեղծ բաշխման օրինակ չէ կարող ընծայել, որովհետեւ գիտնական մշակութիւն չէ ունեցած. եթէ երբեք եղած են քանի մը փորձեր այս կամ այն անձին կողմէ, անոնք ալ միայն նոյն անձին համար գործածական եղան են կամ առ առաւելն չափազանց սահմանափակ շրջանի մը մէջ տարածուած։ Հետաքրքիր կ'ըլլայ կարծեմ յիշել այս տեղ քանի մը այսպիսի օրինակներ՝ որոնց մասին տեղեկութիւն ունեցած եմ։

Եղիա Տէմիրճիպաշեան, իմ բազմաթիւ ուսուցիչս, տարբերութիւն դրած էր եւ, ու շաղկապներուն մէջ, առաջինը յատկացնելով կապելու երկու բառեր, իսկ երկրորդը երկու նախադասութիւններ։ Ստոյգ է թէ այս վերջի քանի մը տարիներուն մէջ զրական նորաձեւութիւն մը եղաւ ու շաղկապով նոր նոր պարբերութիւններ սկսիլ կամ մասնաւոր ամէն պարբերութիւն ուղի սկսիլ, բայց այս մնաց երկուստարդ գրիչներու փոքրիկ խմբակի մը մէջ. — Թովմաս Թէրզեան, նոյնպէս իմ ուսուցիչս, քնաւ եւ երբեք բառերուն մէջ անզգալի խտրութիւն մը դրած էր, առաջինը յատկացնելով ֆրանս point (ֆրանս. p եւ հայ. ք տառերուն զուգադիպութեամբ թերեւ) իսկ երկրորդը jamais բառին։ Նոյնպէս ազգային աննշան ուսուցիչ մը հայերէն որովհետեւ, ֆանգի, վասն գի բառերուն մէջ զանազանութիւն դրած էր եւ զանոնք յատկացուցած ֆրանս. car, puisque ձեւերուն։ Բոլոր ասոնք սակայն ինքնագիւտ հնարքներ են, որոնց սահմանը կարելի է չափազանց ընդարձակել, բայց վերջնական նուիրագործութիւնը դրա-

գիտական կաճառի մը կարօտ է :

Բայխման օրէնքին ենթակայ են ո՛չ թէ միայն հոմանիշ բառերը, այլ եւ քերականական հոմանիշ ձեւերը : Հին լեզուներու ճոխութիւնը կը կայանայ գըլխաւորապէս քերականական ձեւերու առատութեան եւ բազմազանութեան մէջ, ինչ որ գիտակցաբար առաջ եկած է նախորդ այլեւայլ օրէնքներու ազդեցութեամբ՝ որոնց մասին հետզհետէ կը խօսինք մեր յաջորդ գլուխներուն մէջ : Օրինակի համար առնենք հին յունարէնը. այս լեզուին մէջ բայական արմատ մը խոնարհման ժամանակ կարող է ստանալ 268 (երկու հարիւր վաթսուց եւ ութ) ձեւ : Այս մասին աւելի առատ է սանսկրիտ լեզուն, որ ունի բայական մինչեւ տասը ձեւ, որոնցմէ մէկին կամ մէկ քանի հատին համեմատ կը խոնարհուի բայական արմատը, Երբ մարդ ձեռք առնէ սանսկրիտ բառարան մը, իւրաքանչիւր բայական արմատի դէմ պիտի գտնէ նըշանակուած 2, 3, 4, 10 եւայլն թիւեր՝ որոնք կը նշանակեն թէ ո՛ր եւ ո՛ր ձեւերով կրնայ խոնարհուիլ նոյն բայական արմատը, այնպէս որ խոնարհման ժամանակ արմատի մը ստացած ձեւերուն գումարը 891 (ութ հարիւր ինսուց եւ մէկ) է :

Բայց այսքան բազմաթիւ ձեւերուն մեծագոյն մասը չունի մասնաւոր նշանակութիւն մը եւ առհասարակ առաջին ձեւին հոմանիշ է : Այսպէս սանսկրիդ պար արմատին դէմ նշանակուած է 3, 9, 10. ուստի եւ կարելի է ըսել պիպարմի, պրնամի, պարայա՛մի կամ՝նաեւ 2. այսինքն պարմի եւայլն : Բոլոր ասոնք կը նշանակեն ներկայ առաջին դէմքը եւ ոչինչ տարբերութիւն չեն դրներ իմաստին մէջ : Նոյնպէս են նաեւ յունարէնի երկու կատարեալները : Յայտնի կը տեսնուի ուրեմն որ այս առատութիւնը լեզուին համար աւելորդ բեռ մըն է եւ Հետեւ արտ բայխման օրէնքով կա՛մ պէտք է ձուլուին ասոնք եւ կամ նոր իմաստ մը ստանան իրենց գոյութիւնը պահպանելու համար. ինչ որ որոշ չափով տեղի ունեցած է նոյն իսկ

հին լեզուաց համեմատաբար նորագոյն շրջաններուն մէջ :

Ի հարկէ հայերէն լեզուն ալ՝ իբր հընդերոպական քոյր մը իր ամենահին շրջանի մէջ իր մօրմէն իբր ժառանգութիւն ստացած էր բայական կազմութեան այն բազմաթիւ եղանակները՝ որոնց կը հանգրիպինք հին յունարէնի եւ մասնաւոր սանսկրիտի մէջ. օրինակի համար, հին հայը կարող եղած լինելու է իր կամքին համեմատ ըսել առնել, արարել, առել, առչել, ԵԻԱՅԼՆ, կամ ասոնց խոնարհեալ ձեւերը՝ առնեմ, արարեմ, առեմ, առչեմ ԵԻԱՅԼՆ շարունակաբար : Նախնի հայն՝ ինչպէս ըսինք՝ ունեցած եւ անխտիր իբր իրարու հոմանիշ գործածած լինելու է այս ձեւերը, բայց բայխման օրէնքը երբ առանձին զանազանութիւն մը դնելու անկարող եղաւ, կամ մասնաւոր զգաց այսպիսի զանազանութիւն մը դնելու ստիպողական հարկը, այն ժամանակ այդ աւելորդ հոմանիշները սկսան մէկիկ մէկիկ անհետանալ, հազիւ ուրեք իրենց հետքերը թողնով յաջորդ շրջաններու լեզուին մէջ : Այսպիսի հետքեր են փախչիլ, քաֆչիլ, քոչիլ եւայլն հին ընդհանուր աչել ձեւին համար. արարի կրկնեալ բայի միակ հետքն է որ կատարեալի ձեւով պահուած է. ընդհանուր են միայն — նեմ եւ — եմ ձեւերը. իսկ բայական միւս ձեւերը՝ որ տեսնք վերը սանսկրիտ լեզուին մէջ, եւ որոնց համար ԵԻԱՅԼՆ միայն կրցանք դնել, այնպէս անհետ ջնջուել են՝ որ առ այժմ մինչեւ իսկ բոլորովին կ'անգիտամոսնք թէ անոնք արդեօք ի՞նչ ձեւ ստացած պիտի ըլլային մեր լեզուին մէջ :

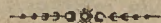
[Շար.]

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ծանուցումներու համար Բիւրակներ մեծ առաւելութիւններ ունի, քանի որ թէ՛ Պոլսոյ եւ թէ՛ գաւառներու մէջ ամենէն աւելի տարածուած Հանդէսն է :

Անոնք որ կ'ուզեն ծանօթացնել եւ ընդարձակել իրենց դործը, գաւառներու հետ յարաբերութիւն հաստատել եւայլն, Բիւրակներ շատ նպաստաւոր կրնայ ըլլալ՝ իրենց վաճառատան համարը տարածելու թուրքիոյ ամէն կողմերը :

«ԲԻՒՐԱԿՆ» Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՖԱՆՈՆ ՈՒ ԵՍ

(Շար. «Բիւրակն»-ի 47-48 քուհն)

Դ.

Միակ երանութիւնը, զոր կ'ունենայի, երկու աղբարիկներուն գալուստն էր, ամէն իրիկուն, Հրաչեան ու Զաւէնը զիս մնակ չէին թողուր Դպրոցին մէջ աշակերտներս էին անոնք, սենեակս՝ եղբայրներ։ Իրենք տեսած էին թէ ինչպէս կ'արիանայի, երբ կը զսպէի զիս՝ սիրտս չի յայտնելու համար։ Կը կարծէի թէ բան մը չեն գիտեր, մինչդեռ ամէն բան գիտէին արդէն։ Հրաչեան եղբայրն էր անոր ... իմս ալ պիտի ըլլար Այնչափ զգայուն եւ ազնիւ տղու չեմ հանդիպած։ Շարունակ կը փափաքէր որ ես ըսէի իրեն։ Տղայական չարածիւթեամբ բերանս կը փնտռէր ես շարունակ խոյս կուտայի։ Օր մը վերջապէս չդիմացաւ ըսաւ. — Ըսաւ ալ թէ մայրիկը գրեթէ հաւանած էր։ Երջանկութիւնս չափ չունէր։ Իրիկուն մը զիս առին Զաւէնենց տունը տարին։ Ակամայ գացի գրեթէ, շատ ալ չի կեցայ։ Օ՜հ, ընտանիքի երջանկութիւնը կը յուզէր զիս ու ես այնչափ վիշտերէ ետք՝ քիչ մըն ալ երջանիկ ըլլալ կ'ուզէի։ Տղաքը ըսին թէ սիրեր են զիս։ Մեծ հայրիկ, մեծ մայրիկ, ամէնքը պիտի ունենայի։ Քիչ ատենէն Նահապետ աղային նամակով մը կը հաղորդէի թէ հանգիստ էինք Հրաչեան ու ես. թէ եղբոր պէս կը սիրէինք զիրար։ Ի մասնաւորի սա խօսքս կը յիշեմ։ «Կորուսած էի ամէնքը. հիմայ գտայ։ Եղբորս տեղ եղբայրներ, ազգականներու տեղ բարեկամներ։ Միայն օր մը ուզեցի զՁեզ ընդունիլ իբր հայր, ու դուք մերժեցիք։»

Պատասխանը շատ սիրալիկ էր։ Հօր մը պէս կը խրատէր զիս, հեռուէն կը

գուրգուրար վրաս։ Տեսցինքէն ալ բարեւներ կը հաղորդէր։

— Հրաչեայ, եղբոր պէս չեն սիրեր զիս։ — Ինչո՞ւ կը կասկածիս, եղբայր, կ'ըսէր Հրաչեայ։

Կը խօսէինք իրենց մանկութեան օրերուն վրայ, իրենց սիրելի խաղերուն վրայ, Ֆանիին վրայ։ Խօսքերը չէին հասնիր, ամէն օր նոր բաներ ունէինք իրարու պատմելու։ Զաւէն լուռ ու խոհուն պատանեակ մըն էր։ Երկուքն ալ կ'աշխատէին իրենց դասերուն, ես աւելի եւս ուսնողով կը ջանայի դպրոցին մէջ։ Ուրախ օրերուդ ամէն բան կը թոփ, կարծես, կեանքիդ հետ։

Հակառակ առաջին աննպաստ տպաւորութեան, սկսած էի անկեղծօրէն սիրել Պօխորը։ Շատ անգամ իրեն կ'այցելէի, ինք ալ ինծի։ Կը խօսէր ինծի շարունակ սիրոյ խաղերուն, պատրանքի տառապանքին վրայ։ Կ'ըսէր թէ ինք ալ պատրեալ կեանք մը անցուցած էր։ Ու մանաւանդ զգայուն շեշտը զոր կը դնէր իր բառերուն վրայ, կարծել կէտային ինծի, թէ բախտը այդ վիճակիցը իմ դէմ կը հանէր, որ ես մխիթարուէի։

Աչքերս՝ չլացած ազնիւ զգացումներէն զոր կը տեսնէի Մկրտիչին վրայ, ուրիշ տգեղութիւններ չէին կրնար նըշմարել, ինչ փոյթ ինծի թէ տղմուտ էր արտաքին աշխարհը։ Բաւ էր որ ես եթերին մէջ ապրէի։

Չեմ հասկցած թէ ինչո՞ւ սիրուած դէմքերը չուտ կը ջնջուին մտքէն։ Ձէի՛ կրնար յիշել Ֆանիին դիմագիծը։ Գուցէ անոր համար որ արցունքը պղտորած էր յիշողութիւնս։

Օր մը Հրաչեայ սիրուն անակնկալ մը խոստացաւ ընել ինծի։ Իրիկունը խոշոր թուղթերու ծրար մը բերաւ։ Հին ու մին լրագիրներ։ Առի, սկսայ բանալ։ 10 ըռպէ տեւեց գրեթէ բոլորը քակելու։ Մէջէն լուսանկարի քարդ մը ելաւ։ . . . Ֆանին էր։

Դը տարեկան մանուկ մը տերեւներուն մէջ կայնած, աշուրները ճիշտ աչքիս մէջ

կը նային, թարմ ու ամփոփ ժպիտով մը՝ հալած այտերուն վրայ։ Այդ տարիքին հրեշտակներու հետ էր փանին։ Հիմա շատ փոխուած էր, սակայն ես մտքիս մէջ այդ լուսանկարը տպաւորեցի, ամէն օր կուրծքիս վրայ, կուրծքիս տա՛կ էր փանին։

— Հրա՛չեայ, պիտի ուզեմ նորէն գուցէ այս անգամ կը յաջողիմ։ Անոնք ալ կը խորհէին, ու կ'ուզէին որ ես երջանիկ ըլլայի։ Տեսցինք որուն ըսած էին, ու մեծ մայրիկը խոստացած էր աշխատիլ յաջողութեանս համար։

Օր մը որոշեցինք պաշտօնապէս խնամի ղրկել։ Մեծ մայրիկն այնպէս ըսած էր։

— Գարեգին, քոյրիկին հետ դուն պիտի երթաս։ — Ինչո՞ւ չէ, կ'երթամ սիրոյդ համար։ Իրիկուն մը գացին։ Երկու ժամէն վերադարձան, ժպտուն ու զուարթ։ Մեծ հայրիկը խոստացած էր գրել և մասնաւորաբար աւելցուցած էր թէ, եթէ իրենց մնար՝ իրենք խօսք տուած էին։ Ան գիշերն ալ չկրցայ քնանալ։ Այնչափ զուարթ էի։

Գրիչս տարօրինակ անցք մը ունեցաւ այս պահուս։ Տխրութիւնը մոռցայ, արշալոյսէն՝ չլացած։ Մեծ մօրեղբայրս ճիշտ ազնուականի մը տիպարն ունէր, զգայուն եւ անկեղծ երիտասարդ մը։ Առաջուց ի վեր համակրած էր ինծի։ Իր փոքր մէկ երկտողը դեռ պահած եմ քովս։ «Յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեր փափաքին»։ Ես ալ այդ իրիկուն իրեն ոտանաւոր մը ուղղեցի։ Տղայական, անկեղծ։ — «Անցնի անցեալն վիշտերու, — Թող գան մայիսն ու ապրիլ, — Գարնան մէջ եմ դեռ կեանքին, — Կ'ուզեմ այրիլ ու ապրիլ...»։

Մինչեւ այն օրը յաջողած էինք խընդիրը գաղտնի պահել։ Միւս օրը լուրը տարածուեցաւ քաղաքին մէջ։ Այլանդակ մեկնութիւններ սկսան տրուիլ ամէն կողմէ։ Այնչափ տարօրինակ էր հաւուածը, որ ռամիկ գձաւթի մանր շտրուեցան առաջին անգամ։ Այնչափ աղուոր, ազնիւ աղջիկ մը ինչպէ՞ս աղքատիկ տղայի մը կը տրուէր։ Ինչպէ՞ս

վարժապետի կտորի մը կը վիճակէր։

Այս հարցումները անմիջապէս հոսանք մը գոյացուցին ժողովրդին մէջ։ Եւ ան՝ իր բնական յարմարութեամբ, այնան պէս, որ կը ջնջէ բոլոր գեղն ու բոյրը ծաղիկներուն, աշխատեցաւ խամրել դեռ չծլած, տառապած տղայի մը անմեղ երջանկութիւնը։

Ե .

Քիչ շատ տեղեակ էի գիւղական նըկարագիրներու, անոր համար անորոշ սարսափ մը կ'զգայի մտածելով օրերուն բերելիք Անժանթին վրայ։ Ականջս կը հասնէին վեր ի վերոյ ռամիկ, ապուշ դատումները շատերուն։ Շատեր ինծի կուգային։ Վերայր, պատանի, ապագայի տէր, տակաւին շատ գոհարներու կրնաս հանդիպիլ։ Ի՞նչ է աճապարանքդ։ Ի՞նչ ունի այդ միսի կտորն այնքան սիրելի։ Կարգալ չգիտէ, գիւղացի մըն է։ Մեղքը չե՞ս։ Կը ցաւիմ որ Պոլսոյ բարեկամներէս ալ այդ խօսքերը գրողներ անպակաս եղան։ Մտքիս մէջ կը խղճայի անոնց վրայ։ Չոր, անզգաներ էին անոնք, ու անգիտակ էին թէ սէրը թիւ չի գիտեր, վարանում չունի։ Միւս կողմէն գացողներ աւելի բազմաթիւ էին։ «Քա, Եւսեմիս ըլլալու բան է, ինչպէ՞ս վարդի պէս աղջիկը չըլլալիս տղայի մը տուին։ Արդեօք այդ աղջըկան յարմար տղա՞յ կը պահուէր։ Մարկոսեանին տղաքը չէ՞ր աններ։ Հիմ հարուստ, հեմ գիտուն։ Սինէմ աղային տղուն ի՞նչ էր եղեր քի։ Երկու իրեք հատ պաղ պաղչա ունին (իրք թէ ֆանին ծառերուն հետ պիտի նշանուէր)։ Քանի մը չարաթ այսպէս տեւեց։ Ինծի համակրողներ ալ միւս կողմէն ինծի իւլալիս աւելի յարմար աղջիկներ կը տեսնէին։ Աս խօսքերը կը լսէինք Հրաչեային ու Զաւէնին հետ մէկտեղ ու ծիծաղելէ ուրիշ բան չէինք ընել։ Գարեգին անհունապէս երջանիկ էր։

Իրիկուն մը խայիմ սննեակս եկաւ։ Նորէն իր հին պատմութիւնն սկսաւ եւ օղիի գաւաթներու առջեւ յուզեց սիր-

տըս : Անորոշ կերպով միայն հարցուց թէ այսինչ աղջիկը քեզի՞ տալ կ'ուզեն եղեր : (Յանիէն տարբեր մէկը) : «Ես ալ այդպէս բան մը կը լսեմ ըսի» : Մոռցանք այդ խօսքն ու շարունակեցինք քննարկել : Գնաց :

Մէկալ կէսօրին անցնելիք ճամբուս վրայ Մինաս անունով հաստ տղայ մը կեցեր է : Սպանական գիրք մը ունի : Զեմ հասկնար ինչ ըլլալը ու կը շարունակեմ քալելս : Արագ արագ ինծի կը մօտենայ՝ քթէն բաներ մը մօլտալով : — Բանաստեղծական քիւֆիւրի կը նրմանին — :

«Ռաֆայէլ, ի՞նչիմը քեզ կը կանչէ :» Ետեւէն կ'երթամ, նորէն զարմանալով : Կ'երթամ որ հոտ քանի մը ուրիշներ ալ կան երեսնին կաս կարմիր : Դուրսն եմ դեռ : «Եկաւ, եկաւ» կ'ըսեն : Սովորական ժպիտովս ներս կը մտնեմ : Ինծի վերաբերութիւն չունեցած բան մը ըլլալու է, կը մտածեմ : Առանց վերապահութեան, «Մօ, քեզի ո՞վ աղջիկ կուտայ եղեր» կը հարցընէ կրակոտ մանչ մը : Կ'ապշիմ : Լուռ կենալս զէնք մը կ'ըլլայ եւ լաւ մը կը թաթխեն զիս ցած ածականներով : Խնդրը ինչ է : Իբր թէ ես ի՞նչիմն ըսած ըլլամ թէ . . . Ազային աղջիկը ինծի ստիպմամբ կուտան բայց ես չեմ առներ կոր : Առջի իրիկուն հարցումը կը յիշեմ : Բացատրել կ'ուզեմ թէ ես ոչ ատ աղան կը ճանչնամ, ոչ ալ աղջիկը, թէ ես նոր եկած եմ . . . : Կրակոտ մանչը նորէն խօսքս կը կտրէ : Այս անգամ իր մօրուքին սեւ ըլլալուն կը ներեմ : Խայիմ բերը վրաս նետած՝ խնդալ կ'սկսի : Կը բաժնուիմ իրենցմէ, Կը մտածեմ թէ՛ եթէ նոյն իսկ այդպէս ըսած ըլլայի՝ Խայիմ իբր անկեղծ բարեկամ զիս մատնելու չէր, Հետզհետէ աւելի կը նեղուիմ : Սենեակս կը դառնամ : Իրիկունը Հրաչեան ու Զաւէնը կը մխիթարեն զիս : Ամէն բան կը մոռնամ : Քանի մ'օրէն՝ նորէն Խայիմն հետ մտերիմ կ'ըլլանք իրարու :

Զիս անուանարկելու այս առաջին փորձը շատ ձախող բան մըն էր : Ան-

յաջող ելաւ պարզապէս : Ասկէ ետքը զգուշանալու էի : Անմտութիւնս շատ պարզասիրտ ըլլալս եղաւ :

Օրերը կ'անցնէին, ղրկուած նամակին պատասխանը չէր գար : Քիչ քիչ նեղուիլ կ'սկսիմ : Եւ աւելի շատ կը նեղուիմ Հրաչեան ալ մտախոհ տեսնելով :

Ուրբաթ օր մը՝ անակնկալ բոլորովին՝ Նահապետ աղան եկաւ : Պատասխանն ինք պիտի տայ անշուշտ :

Տառապանքներս դեռ վերջացած չէին : Քանի մը օր ալ անորոշութեան մատնուեցայ : Ծուրջս պատող խօսքերն ինծի աննպաստ բոլորովին : Ամէն բան վհատեցնող վիճակ մը ունի : Նահապետ աղան առանց զիս տեսնելու մեկնեցաւ : Ասոր վրայ բոլորովին յուսահատեցայ, թէեւ Հրաչեայ կ'ըսէր ինծի թէ խնդիրը լրացած է :

Երկուշաբթի իրիկուն, մեծ մօրեղբոր նամակ մը գրեցի : «Եթէ անցեալին մէջ քանի մը օր միայն դժբաղտ եղած էք անյուսութեան այրող վայրկեաններ համբերելու, կը խնդրեմ, փրկեցէք զիս մօտանջութենէն : Էն սոսկալի հարուածին տոկալու արիւթիւնն ունիմ» :

«Պատասխանը վաղը կուտամ», ըսեր էր գրաբերիս :

Մինչեւ լոյս պտտեցայ անքուն : Անտուան լոյսի ըրպէնները աւելի յամր սահեցան : Եկաւ դպրոց, սենեակս : Ահա իր խօսքերը բառ առ բառ : — «Գիտես արդէն, Ռաֆայէլ, թէ ապրելու համար միայն սէրը արժէք չունի : Դրամ ալ պէտք է : Դուն տակաւին փոքր ես տալիքով, անոք պէս : Երկուքդ ալ պէտք ունիք մեծնալու : Երեք շրջա տարուան մէջ կրնա՞ս գոնէ 200 լիրա վաստկիլ» :

«Անշուշտ պիտի կրնամ, եթէ հիւանդ չըլլամ : Հիմակուան առած թոշակովս իսկ 3-4 տարիէն պիտի կրնամ գոնէ 160-170 լիրա աւելցընել : Ծննդավայրս՝ տուն, պարտէզ ունիմ : Զանոնք ալ ծախելով 300 լիրան կարելի պիտի ըլլայ լեցընել : Մաս մըն ալ պատրաստ դրամ ունիմ, գիւղէն խնայածս :» Հաշիւը պարզ էր :

— Ֆանիի հօր կողմէն փոխանորդաբար մենք ալ կը հաւանինք Ձեր նշանախօսութեան :

Դեղնած էի : Ելայ, ձեռքը համբուրեցի : Ան ալ երջանիկ էր որք տղայ մը երջանկացընելուն համար : Ուրախութենէս թոյալ Գարեգինին : «Աչքդ լոյս, աղբարիկ :

Որոշեցինք կիրակի օրը նշան դնել : Քովս պատրաստ դրամ չունենալուս, խայմէն փոխ ուղեցի 5 լիւրա : Ան ալ տըւաւ : Հարցուց թէ ի՞նչ պիտի ընէի :

«Կիրակի օրը կը հասկնաս» ըսի : Հինգ լիւրանոց մը առի : Առաջին նշանս այդ էր : Կիրակի կէսօրին մօտ Նոյեմբեր 22... մայրիկիս մահուան տարեդարձին, նշանուեցայ Գարեգինն ու խայիմը տարին նշանս, բերանաբաց դիտողներու մէջէն՝ կէս օրին : Մեծ հօր տունը հաւաքուած էին բոլոր ազգականները : Մետաքսէ թաշկինակին մէջ ծրարուած ձեռքէ ձեռք կը փոխանցեն ու խնամինքներուն ուրիշ ծրարիկ մը կը յանձնեն : Կէս ժամէն դարձան Գարեգին ու խայիմ : Աչքս լուսեցին ու նշանը յանձնեցին : Ծրարը բացի : Սպիտակ թաշկինակ մը, գրաւթ մը և ադամանդէ ասեղ մը, — նետ մը սրբոտէ մը անցած... : Իրաւունք ունէին :

Երջանկութեանս մէջ մէկը պակաս էր : Քու մեռած օրդ, արցունքի եւ ժպիտներու ընդմէջէն որ կ'ողողէին այտերս, ամենէն աւելի քեզ յիշեցի, ու լացի, մա՛յր իմ : Մի՛ կարծեր թէ մոռցայ զքեզ : Ութը տարի ետքը՝ զիս որք թողելէ՞ք ու տեղդ մայր մը, հրեշտակ մը, ընտանիք մը ամբողջ կուտայիր ինծի : Երեսորհակալ եմ, մա՛յր իմ... :

2 .

Տարօրինակ դէպքերը ինծի աւելի հաճոյքի նիւթ կը մատակարարէին, մանաւանդ երբ քիչ մը բանաստեղծական դրոշմ ունենային անոնք : Երբեմն խորհուրդներու մէջ լռիկ ընկղմում մը կ'ուսենայի : Ա՛լ հիմակ զիս մտածող ունիմ : Նշանածն եմ գիւղացի բարի շիանիին :

Ես հեռաւոր երկնքի մը զաւակ՝ ընաւ լսած չէի կեանքիս մէջ ան գիւղին առնունք : Դիպուածները՝ որ զիս հոն մղեցին, յայտնի զօրութեան մը հպատակած էին : Կեանքս իմս չէր : Ու կը մտադրէի օր մը աւելի արժանի ըլլալու աշխատիլ բարձրացընելով հոգիս ու միտքս, կ'ուզէի որ բարի շիանին իր Ռաֆայէլը շատ ստորին չդնէր ուրիշներէն : Յառաջիկայ տարին Պօլիս պիտի երթամ, պիտի զարգանամ ասպարէզիս մէջ : Ու դեռ ինչէր : Լուսանկարին վրայ հակած՝ ուր տղայի անմեղուկ դէմքէն սիրոյ ու երանութեան ցոլքերը կը փնտռէի : Սակայն նկարը անփոփոխ էր : Տղայ մըն էր ան, տերեւներու, ծաղիկներու մէջ կեցած, թոփ առնելու մօտ : Երբեմն սրտիդ կը հանդիպի հեռաւոր անցորդի մը դէմքը, կ'անցնի, ալ չես տեսներ զանի : Նկարը սակայն չ'անցնիր ժամանակին հետ, կը մնայ ան կուրծքիդ տակ, ու տարիներու ծալքերը՝ որ կը ջնջեն այտերու եւ ճակտի թարմութիւնը, չեն հասնիր սրբոտին :

Հրաչեայ ու Ջաւէն ա՛լ եղբայրներս էին, եթէ չէին արդէն : Ամէն օր քովս էին : Վայրկեան մը առանց անոնց չէի կրնար ըլլալ :

Նշանուելու՝ Գարեգին հեռագիր մը քաշեց Նահապետ աղային, շնորհաւորելու համար : Երկու օր ետքը Նահապետ աղա կուգար գիւղէն : Մէկ քանի գիշեր կեցաւ : Ու իրենց գիւղէն մեկնումէս ճիշտ երկու ամիս ետքը՝ իրիկուն մը սենեակս եկաւ հաղորդելու անձամբ մայրիկիս եւ անցիներուն բարեւները : Ալ հայրիկ կը կոչէի զայն : Խօսեցանք երկար բարակ՝ ապագային համար : Անցեալը մոռցած էինք : Մէկալ օրը պիտի մեկնէր :

Պատկութեանս, մեր տան քով արագիլ մը կուգար ամէն գարուն : Տարի մը խեղճ թռչունին թեւը կտորեցաւ : Աչնան մօտ չկրցաւ գաղթել իր ընկերներուն հետ : Լեւան ցուրտ ձմրան օրերը դատապարտուած էր կենալ մեր գիւղը, պանդուխտի մը նման :

Իր կարմիր կտուցին կափկափն անպատասխան մնաց : Չար տղոց հետ երբեմն կը քարէինք զանի : Բարի պատաւ մը մեղքացաւ, իր հիւղակին մէջ հիւրընկալեց, խոնաւ սենեակին մէջ հարաւր տաք ու կապոյտ երկինքը յիշելով սուր կափկափը կը նետէր : Պատասխան սպասողի մը անձկութեամբ կը նայէր չորս կողմը : Գուցէ կը յիշէր ընկերները, ու իր ընկերն որ ուրիշի մը վիճակած էր հիմա :

Գարնան մօտ, աղէկցաւ թռչունին կոտրած թեւը : Սկիւաւ թռչտիլ : Հարաւէն խումբ խումբ արագիւններ գալ սկսան : Զոյգ էին ամէնքը, իրեն ընկեր մը չի կար : Ինք ալ բոյներ աւելելով, հաւկիթներ կոտրելով զբաղեցաւ : Աշնան՝ խոնոտեցաւ միւսներուն շղթային, ինքը մինակ անզոյգ, հարաւ գնաց : Հոն գուցէ հանդիպեցաւ իր ընկերին... Ես աւելի բարեբախտ՝ ամրան հիւրէն, գտած էի հանգստաւէտ երանութիւնը, պէտք չուէի մինչեւ հարաւ երթալու թափառիկ ու անընկեր... :

Հայրիկիս ձեռքը համբուրեցի, մեռած հայրս թող ներէ ասիկա : Ըսի թէ Մայրիկիս ալ ձեռքերը, փոքրիկներուն աչքերը կը համբուրէի և... բան մը չկրցայ աւելցունել : Փանին բան մը չէի ըսեր : Ան կրնար հաւնալ արդէն :

է.

Նշանիս տրուելէն ետք, ամէնքը բարեկամ եղան ինծի : Արդէն այնչափ ազդուականներ ունէի, որ մէկը չէր համարձակիր ինծի նկատմամբ աննպաստ կարծիք մը յայտնել : Սենեակս իր լուռ տրտմութենէն սթափեցաւ : Գիւղին պատուելին էի եւ թէ փեսացուն : Ամէնքը, ամէնքը կը սիրէին զիս : Իտէալի նըկատմամբ ունեցած բաղձանքներս վերջացան : Կ'ուզէի գիւղացի մնալ, սիրուած գիւղացի մը, եւ արդէն կեանքիս իտէալը սիրուած ըլլալս էր : Նոյնմբերէն ետք Գեկտեմբերն եկաւ իր բուռն ու սառեցնող փոթորիկներով : Բոլորովին ամփոփուեցայ սենեակիս մէջ,

երջանկութեան երազներուս անձնատուր : Երբեմն անունիս եկած նամակ մը վաղանցուկ ցնցում մը կուտար հոգիիս : Բարեկամներս վշտացած էին : Ու շատ կը վախնայի թէ մտերմութեան աւերներուն վրայ կանգնուած սէրն ա'ն ալ պիտի պատրէր զիս : Օր մը չափազանց յուզուեցայ այցեւորում մը առնելով : Պոլսէն էր, հին յիշատակ մը կը զրէր հեգնախառն չնորհաւորութիւն մը :

«Լսեցի նշանուիլդ, աղնիւ բարեկամս, ուրախացայ իրօք : Գիտեմ կեանքդ, — ալիքէ ալիք, ծաղիկէ ծաղիկ : Ասկէ ետքը պիտի հետաքրքրուիմ գրելիքներուդ : Երանի՛ թէ երջանիկ ըլլայիր» :

Խեղճ հին բարեկամուհիս, մէկ խօսքով կը տապալէի՛ր երանութիւնս, ու կ'ըսէի ինծի թէ «ալիքէ ալիք, ծաղիկէ ծաղիկ» : Թիթեոն ու նաւակին նման՝ պիտի չկրնայի՛ տեղ մը կենալ հաստատուն : Եթէ գիտնայի թէ ալեակն օր մը կոհակ պիտի ըլլար, պիտի մնայի հոն ու օրօրուէի : Կ'ուզէի ծաղիկ մը վրայ մնալ, բայց ի՞նչ ընեմ որ ծաղիկներն առաւօտ մը միայն կ'ապրին ու կը չորնան :

Զիս սիրող բարեկամներէս ոմանք աւելի դառն հեգնութիւններ կ'ուղղէին : Անոնցմէ մէկը. — «Ապրի՛ս, Ռաֆայէլ, կոտրեցիր գրիչդ ու ապագադ : Հիմակուց արդէն կը տեսնեմ քեզ՝ հողագործի կոչաւ հագուստով, ձեռքդ բահ, բըրիչ, ճակատդ այրած : Պիտի ուղես երբեմն ազուոր հնչեակ մը ուղղել Փանիւղ, ան՝ ապուշ ապուշ պիտի նայի քեզի ու քովը կեցող դառնուկին պէս բան մը պիտի չհասնայ : Պիտի ըսես անոր թէ «ի՞նչ աղուոր է սա գառնուկը» : Եւ ան՝ չողիքը կլլելով՝ պիտի ըսէ «Հա՛, եաղլը է, աղուոր քէպապ կ'ըլլայ : Խեղճ Ռաֆայէլ» :

Ուրիշ մը՝ այրած ոտանաւորներու հաւաքածուս սեւերու մէջ պլլեր ու հասցէիս զրկիր էր : — «Շնորհիւ գեղացի Ռաֆիկին առ մեր հին բարեկամը Ռաֆայէլ» :

Բայց բնաւ հոգս չէր : Բաւ էր որ երջանիկ էի : Իրենք, բարեկամներս՝ ի-

րենց փտած չըջանականերուն մէջ, կրնամ վստահցնել զիրենք թէ չա՛տ ապերձա-
նիկ էին ինձմէ :

Չորս ամիս էր բնաւ տեսած չէի Յա-
նին : Կարօտցայ :

« Հրաչեայ, Ծնունդին գիւղ եր-
թանք :

— Երթա՛նք :

Միասին կը գրենք հայրիկին, սակայն
անիկա սիրալիր պատասխանով մը կը
զգուշացնէ զմեզ, ըսելով թէ ցուրտ է,
գետերը յորդած են եւ թէ կարելի է կը
հիւանդանանք, Բայց իմ որոշումս որո-
շում է: Պիտի երթամ: Եթէ կ'ուզէ, Հը-
րաչեան թող չի գայ :

— Կեցիր Չատիկին կ'երթանք :

— Ի՞նչ գիտնամ թէ պիտի ապրիմ
մինչեւ Չատիկ :

— Մեծ մօրեղբորմէն հրաման կ'ու-
զեմ: Ան ալ հրաման չի տար: Բայց ես
պիտի երթամ :

[Շար.]

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԱՅՆ ՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԱՇԻ ԳԱԽԱՌԱԲԱՐԲԱՌԻՆ

(Շար. «Բիւրակն»ի 35 քուէն)

Ա. Կանոն. (կո գոյ == կուգայ). Կտր.
կը գում բային տեւողական ժամանակին):

Տեսած կամ լսած դէպք մը պատմելու
ատեն շատ անգամ տեւողական ժամանակ
կը գործածուին բայերը. ինչպէս. կո
տեսնայ, կո ծախին. ոչ թէ կը տեսնայ,
կը ծախին. Որովհետեւ ընդհանուր ժո-
ղովրդային լեզուն տեւողական ժամանակ
չունի, այս տեղ ուշադրութեան արժա-
նի են սա կէտերը թէ պատմութեան
մէջ տեւողական ժամանակները ե՛րբ կը
գործածուին եւ ի՞նչ պարբերական աղ-
դեցութիւն կ'ունենան նախադասութեան
վրայ: Բայերու այս ժամանակը տե՛ս
«Բիւրակն» թիւ 26, էջ 481 :

Բ. Կանոն. (ճրէ հաւկիթ, եւայլն):
Յատկացուցիչներն ինչպէս ժողովրդային
բարբառին մէջ նոյնպէս և այս գաւառա-
բարբառին մէջ սեռական հոլով են, բայց
միայն թէ բացառութիւն են հետեւեալ-

ները, որոնք ե գրով միայն յատկացու-
ցիչ կ'ըլլան. Ինչպէս, ճրէ հաւկիթ (ջո-
րիի հաւկիթ), աղէ հորսու (աղային հար-
սը), Սարէ աղջիկ (Սարային աղջիկը),
Մարթէ տղէն (Մարթին տղան) եւլն :
Այս յատկացուցիչները ձայնաւորով վեր-
ջացած բառեր են, եւ ուղղ.ներն են ա-
ղո. Սարո, Մարթո, ճրէ. իսկ սեռ.ները
աղին, Սարին, Մարթին, ճրէվան կ'ըլ-
լան: Ճրէ յատկացուցիչ եղած ատենը ե
գրին մէկը զանց առնուած է, փոխանակ
ըսելու ճրէէ հաւկիթ, կ'ըսուի ճրէ հաւ-
կիթ :

Գ. Կանոն. (ըրթիլիքէն եւլն). Ամէն
բայի անորոշ դերբայը ՏՃԿ. իճէն մաս-
նիկով կ'ըլլայ տեւողական մակրայ, Այս
տեսակ մակրայները ժողովրդային ընդ-
հանուր լեզուն մէջ (ատենը) մասնիկով
կը չլինուի: Ինչպէս, ըրթիլիքէն (գա-
ցած ատենը): Բայց այս գաւառաբար-
բառին մէջ (ատինի) մասնիկով չլինուած
մակրայները բուն տեւողական ժամա-
նակը, այսինքն գործողութեան մը տա-
կաւին շարունակելը չեն ցուցնել այլ
կատարումը կը ցուցնեն. ինչպէս, եթէ
ըսենք (ըրթած ատինի) կը հասկցուի
ճամբան գացած ու լինցուցած ատենը.
բայց եթէ ըսենք (ըրթիլիքէն) կը նշա-
նակէ ճամբան դեռ չլինցուցած — եր-
թալու վրայ եղած ատենը :

Դ. Կանոն. (Բրթիլէն ըրթիլէն եւլն.)
(= երթալով երթալով). Ինչպէս որ
ժողովրդային ընդհանուր լեզուն մէջ
այսպիսի երկար գործողութիւն մը ցոյց
տալու համար անորոշ դերբային գոր-
ծիական հոլովը քանի մը անգամ կը
կրկնուի: Ինչպէս, երթալով երթալով,
գործելով գործելով եւլն: Այս գաւառա-
բարբառին մէջ անորոշ դերբայի բացա-
ռական հոլովը կը գործածուի. ինչպէս,
ըրթիլէն ըրթիլէն, կիրծիլէն կիրծիլէն
եւայլն :

2.

ՈՒՐՍԱՂԸՄ ԸՐԹՈՂ ԿԵՂՑԱՆ

(Երուսաղէմ գացող գեղացին) :

Կէզցա մը Ուրսաղըմ կ'որթոյ. հէօն
տէղի (ե) կո տիսնաքի ճոր չի գոյ պոն

ԴԵՊԻ ՄՕՐԷՆԻԿ

ՓՇՈՒՐ ՏՊԵՌՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Կայծողիկ»ից

Եթե-ուր ամիսներէ ի վեր երկրորդ անգամն է որ Մօրէնիկ կ'այցելեմ, անակնկալէ անակնկալ կը գլտորակիմ, ի՞նչ հակապատկեր, Աստուած իմ, առջի անգամուան տպաւորութիւններս դեռ ա՛յնքան տաք են որ գէթ անոնց ուրուագիծը՝ շեմ կրնար թուղթին չյանձնել :

Քաղքի հարաւակողմը, անկէ գրեթէ ժամ մը հեռաւորութեամբ, հարիւր յիսուն տունէ բաղկացած հայաբնակ գեղ մըն է Մօրէնիկ : Խարբերդի ընդարձակ դաշտին վրայ սփռուն երեք հարիւր վաթսունէն աւելի գեղերուն մէջ քիչ ուշադրաւ վիճակ չունի ասիկա . ոչ ա՛յնքան բազմաբնակ ու քաղաքին մօտիկ ըլլալուն, ո՛րքան բացառիկ պարագայ մը ունենալուն համար, Բնութեան զարթօնքին առաջին զովիկ գեփիւռները ո՛ր Խարբերդցիի սիրտը տաքուկ աւիւնով մը չեն բարախեցըներ . ո՛չ միայն դարնան ու մօտեցող Զատիկին առթիւ, այլ «Մօրէնիկայ-օրի մօտիկնալուն» Ամէն դասակարգի մարդոց ուղեղին մէջ «Մօրէնիկայ օր»ի դաշտահանդէսին գնալու հազար ու մէկ ծրագիրները ճկլտալ կ'սկսին շաբաթներէ, ամիսներէ առաջ : Մեր պատանեկան խենդ տարիներուն մէջ եթէ երբեք դժխեմ պարագայ մը զրկէր մեզ այդ հանրահանդէսէն, հաճոյքներու գերագոյնը կորսնցընողի մը տպաւորանքը կ'ունենայինք, չըսեմ, ոճրագործի մը մտալուկ խիղճ-խայթերը : Անհամբեր սպասուած օրն է Զատիկի յաջորդ Հինգշաբթին . արեւծագէն շա՛տ առաջ ուխտաւորի կարաւաններ չորս կողմէն ծայր տուած են . կուգան . կուգան միշտ կուգան : Մարդ տանեակներով ալ ուշադրութիւն ունենայ չի կրնար ժմեցընել պարզուող այս այլազան երեւոյթները զիտելու . ամէնէն ուշագրաւը՝ մատուալ

չի գոյ, իրինց կէտղը իսէ ճորէն չոտ պոն մու չի գոյ . կո պիլլէ կո պիլլէ անճորը-թէնէ կո մէրուալ Վոնքու կո մտնա կուսէ քի . «լա (ղ) զուրպոնիդ ըննոմ Բիւրիւտիւս, էս անճոր տէղուլնանք եօ՞ր էր քի իկիր . միւր աշխորհու պուզկիմի ճրնիրի այրո կ'որթոն . հէօնտէղի իգիր տէ իսկի պուզկիմի ճրնրուն կլոխու ա-րօք փառօք Խաչը հանանք չէ՛ր ըննէր»⁽¹⁾

Բառեր .— ճոր, ջուր . կո մէրուալ, կը մարի . կէղ, գեղ . այրո կ'որթոն , ի զուր կը վառնեն . կո պիլլէ, կը պտտի . անճրըթէնէ, ծարաւութենէ :

Ե . Կանոն . Բաղադրեալ տեղ . մակբայները՝ ինչպէս Ժողովրդային ընդհանուր լեզուին մէջ այս, այդ, այն ցուցականներու վրայ (տեղը) բառը աւելցընելով կ'ըլլայ . ինչպէս, այս տեղ, այն տեղ եւլն : Այս գաւառաբարբառին մէջ հէօս (հոս), հէօղ (հող), հէօն (հոն) մակբայներու վրայ կը գրուի (տեղի) մասնիկը . հէօս տեղի, հէօն տեղի եւլն :

Զ . Կանոն . (լա) իրր կոչականի մատնիկ (ով) ի տեղ կը գործածուի, մարդու մը ուղեղուած խօսքին առաջքը գրուելով գործօրինակ . լա տղո (ով տղայ), լ'ախջին (ով աղջիկ), լա մորդ (ով մարդ) : Երբեմն ալ (պէ) ի տեղ կը գործածուի . ինչպէս, լա հիգէս (պէ հողիս) եւլն :

Շար .

Յ . Մ . ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

(1) Վերի հատուածն Ուլնեցիներուն ամբողջ հոգեբանութիւնն ու նկարագիրը երեւան բերող մանրամասէլ մ'է, որուն իմաստն է հետեւեալը :

«Գեղացի (=Ուլնեցի) մը երուսաղէմ կ'երթայ, հոն կը տեսնէ որ ջուր չի կայ բան չի կայ, մինչդեռ իրենց գիւղը ջուրէն շատ բան չկայ : Կը պտտի, կը պտտի, պապակէն կը մարի : Վանքը կը մտնէ (խաչելութեան պատկերին առջեւ) ու կ'ըսէ . «Ղուրպանդ ըլլամ, Բրիստոս, ինչո՞ւ աս անջրդի տեղերն եկար, մեր երկիրը սառի պէս ջուրերը պարապը կ'երթան : Եթէ հոն դայիր, սառի պէս ջուրերուն գլուխն առօք փառօք քեզ խաչը հանէինք՝ չէ՞ր ըլլար...» :

հարսնուկներուն է որ լաճն իրենց քամակին կամ փէճին (ուս) վրայ, փեւերը սոթառաւած, կօշիկները ձեռքերնին առած (որպէս զի ուխտը ուխտական ըլլի) (1) հեւքոտ լանջքերով՝ հետիոտն կարաւանին կը հետեւին. բոլորին հետ աչուռնին ալ հորիզոնին գամած. ինչո՞ւ. արդեօք իւրաքանչիւրն իր ա՞ստղը կը փնտռէ

Աստուծո՛ւ են որ ամենայն մարդ
Աստղիկ ունի երկընքում.
Ճշմարիտ է, ասա՛, հայրիկ,
Իմը ի՞նչպէս է փայլում:
Այո՛, դատրի՛կ, այդ աստղերը
Ունի՛ն հաշիւ ու համար,
Եւ մեզանից իւրաքանչիւր
Մի աստղ ունի իւր համար:

Ոչ յիշողութիւնը խորապէս պեղելու հարկ կայ, ո՛չ ալ մարգարէ ըլլալու, գուշակելու համար թէ խօսակցութիւննին ի՞նչ բանի շուրջ կը դեգերի. մօտէն տեսնենք. աւանդական կամանգիւր աստղաբաշխութեան վրայ հարց – պատասխաններու, բանավէճներու անմեղուկ պայքարն է որ կը մղեն եռանդոտ. այնպէս որ սա ժողովրդի՝ Քաղաքացիներու հետ սերտօրէն շփուած ըլլալուն կասկածներս հրապարակաւ խոստովանելու համարձակութիւնը պիտի ունենամ պահ մը: Արփիի նախածագ շողերը հազիւ թէ Մօրէնիկի ցըւքները համբուրած են, հոսկէ հոնկէ, փողոցներէն, ամէն զիէն ոգեւոր եռուզեռումի մը խժլտութիւնները օղը կը դրդեն:

Վանք մը չէ Ս. Պարսամ, բայց այդ օրը վանքէ աւելի բան մըն է. եկեղեցի տանող փողոցը ա՛յնքան խիտ բաղձութիւն մը կայ որ ասեղ ձգելու տեղ չկայ, ինչպէս կ'ըսեն մեր մամիկներ: Ժամ մտնողները հոն երկար չեն կրնար սպասել. նորեկներու տեղի տալուն ստիպանքը նուիրական պարտք մը դարձած է այդ օրը: Երկու ծունկ աղօթք ընել.

[1] Ո՛ր ու մեր մօտակայ գաւառներու մէջ ամէն ուխտագնացի Երթալ բաղովները «մօտա՛ցիկ համբի» իմաստով չուխդ ուխտական ըլլի: Ինչու՞ն բանաձեւով կը համեմեն:

Աւետարան, Խաչ պագնել ու Խաչ համբոյրը տալ ու դառնալ է ամէն մարդու գործ. ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս: Ժամէն ելլողները հոնկէ գերեզմաննոց կը զիմեն ուղղակի, որ իրարմէ հազիւ հինգ վեց վայրկեանի հեռաւորութեամբ կը դասուին. բայց մինչեւ որ օրուան կրկէսն (գերեզմաննոց) հասնին, տակաւ տակաւ հոծնալ սկսող ու եկեղեցի խուժող խուժանք արմկահարելով ու ճեղքելով՝ քիչ բացառութեամբ ամէնքին ալ արմուկները լաժած (չափազանց մաշիլ) պէտք է ըլլան, այո՛, նմանը չտեսնուած երկարակեղ շունչ մը կը քաշեն երբ քրտնաթաթաւ ճիգերով գերեզմաննոց կը հասնին որ կը գտնուի գեղին կից հիւսիս – արեւելեան կողմը: Արշալոյսը շատոնց բացուած է. արեւը չիփ չիտակ մէջնուած (տարածուիլ) է. գերեզմաննոցն ենք. եթէ ամբողջ Խարբերդը չէ որ հոտ հաւաքուած է, զէթ ամէն գիւղ իր ներկայացուցիչն ունի զրեթէ: Մեղուաջան, կրակոտ աշխոյժ մը ամէն սիրտերու նոր թափ մը տուած է. անանկ եռուզեռ երթեւեկ մը, անանկ ճկլտում պճլտում մը կայ որ հանգիստես մը իր տեսած արտակարգ մէկ փանայիր, նմանը չտեսնուած մէկ տօնավաճառը, դուք ըսէք ցուցահանդէսը՝ պահ մը իր աչքին առջեւ պարզուած ըլլալ պիտի կարծէ. իրաւ ո՛ր ի՛նչ ոգեւորութիւն, Աստուած իմ: Գերեզմաննոցն իր մեռելունակ սուսիկ-փուսիկութեան հրաժեշտ տուած է. դուք երեւակայեցէք իր դարաւոր անխօսիկ հիւրերու աճիւններուն յարութիւն առնել տուած է. պէտք է անպատճառ ասանկ կարծել քանի որ այլասեռ, այլահասակ ու այլատարազ մարդակոյտի մը տեսարանը կը պարզուի աչքիդ: Եթէ հանդիսատես մը շրջահայեաց ակնարկներով սա դաշտահանդէսն հարեւանցի մը աչքէ անցնէ, իսկոյն պիտի տեսնէ որ հոս ոգեւոր ձիարչաւ մըն է տեղի կ'ունենայ, հոն ոտնարչաւ մը քրտնաթաթախ ու եռանդնաբորբ. հուսա՛ Բաղդասին խունկեր ու պատիւներ կը մատուցուին, հունա՛ Աստղիկի սիրատարի որդեգիրները մեղրածոր

շուրթերով, խօսուէն աշուրներով անուշ եւ հեշտ երազանքներ կը փսփսան իրարու . ասդին ժօռատ մամիկներ կը մը կազմած, մըլըխուրած (արեւկողը նըստիլ), մօղլած (ուշի ուշով զըաղիլ = տալմագ) հեքեաթի տոպրակը կը քճքճեն, անդին խաղամոլներու շրջանակին մէջ մաշալին աղջիկը յաղթանակներ կը տանի:

Ի՞նչ սիրուն տեսարաններ պատմաբանին, ընկերաբանին ու հոգեբանին համար, որոնք սրաթուիչ մտքի մէկ նայուածքով հարիւրաւոր դարեր տեսած ապրած պատկառելի ժողովրդի մը տոկուն յատկանիշներու ամէն խաւերը պըրպըրտած պիտի ըլլան. այո՛, ասոնք միտքի զիկզակ ուղղութիւններով չձերացած ծերուկի մը հովերն ունեցող սա հասարակութեան նկարագրի ճակտին վրայ յուսթապաշտական պէս պէս անձուգարծերու նշոյլ-խորշոմները պիտի տեսնեն, հոգիի խորաթափանց թափերով խորշոմներ զոր քրիստոնէութիւնն օծութեամբ դրոշմած է, մաս մը կրօնական սա հանդէսին, մաս մը մէկալին վերապահելով: Աստղիկի, Բագոսի վերջապէս աստուածներու վայել այս պատիւները ամէնքն ալ միահամուռ, անգիտակցաբար Դեմետրէի ընծայուած այս օրուան տօնին շուք ու փայլը կ'աւելցընեն. չէ՞ որ արդէն մեր մամիկներ ու պապիկներ Ջատիկէն մինչեւ Համբարձում հինգշաբթի օրերը կիրակի կը պահեն որպէս զի յառաջող տարուան հունձքը լաւ ու առատ ըլլայ: Ջատիկ անմիջական յաջորդ հինգշաբթիին համար օրացոյցը Վերտօրէից տօնն անունը կուտայ: Իրաւունք չունի՞նք հարիւրին հարիւր հաւանականութեամբ կարծել թէ մեր յօդուածին նիւթ եղող Ս. Պարսամի տօնախմբական արարողութիւններով համեմուտած հանրահանդէսը, Դեմետրէ աստուածուհիին նուիրուած ելեւսինեան տօներու մէկ աղօտ բեկորն է անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր մնացած:

Մե՛ղք, հազարներով մե՛ղք որ ազգի մը բարոյական ջիղը կազմող այս ու ա-

սոր նման սովորոյթներու վրայ մոռացման ու անհետացման փոշին ցանել սկըսած է դարավերջիկ, շուտիկ ազատամբնութեան ? դադափարներու շղթան:

Խարբերդ-Հիւսէյնիկ ՄԵԼՔՈՆ Ս. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

[ՖԻԼԻՍՈՒԱ ՀԻՄԵՆՍ]

Ժ. Ա. Մ Մ. Ա. Հ Ո Ւ Ա Ն

Տերեւները իյնալու, ծաղիկներն ալ հիւսիսային քամիներու առջեւ տօգունելու ժամանակն ունին: Այերական սիրատեսիլ աշխարհները նոյնպէս խաւար դառնալու համար մասնաւոր ժամանակներ ունին: Բայց դո՛ւն, ո՛ր, մա՛հ, մասնաւոր սւ բացորոշ ժամանակ մը չունիս. տարուան բոլոր եղանակներուն մէջ կրնաս գործել եւ իրաւցընէ կը դործես: Անոնք քեզի կը վերաբերին:

Տօրեկը այլադան զբաղմանց համար է, որոնց առթած թախիծները երազաւաց կ'անցնին կ'երթան: Իրիկունն ուրախառիթ վառարանին շուրջը զուարթ ակումբներ կազմելու համար է: Գիշերը հանգստաւէտ նինջերու, օսկեթեւ անուրջներու մէջ լողալու ժամանակն է: Բայց դո՛ւն, ո՛վ մեծագոր ինքնակալ համայն աշխարհի, այս բոլոր ժամանակամիջոցներու մէջ յառաջ կը մղես ընթացքդ որ է անխափան ու յաղթական:

Փառազարդ դահլիճները թնդացնող խնճոյքները մասնաւոր ժամանակներ ունին: Բերկրութիւնները, մեղեդիները, նազելական պարերն ու զուարթացուցիչ գինիները յատուկ ժամանակներ ունին: Կործանիչ տառապանքը ժամանակ ունի արցունք թափելու եւ սիրող սիրտեր վշտացընելու: Սակայն դո՛ւն, ընդ միշտ կ'ընթանաս արշաւաստյոյ:

Անտիական ու սիրաժպիտ վարդ մը ա՛յնքան չնորհապեղ ու ա՛յնքան փափ-

կասուան կը թուի որ վայրիկ մը կարծենք թէ անոր համար անկում մը եւ կորուստ մը չկայ: Բայց, դո՛ւն, վայրագաբար դարանամուտ կ'ըլլաս զայն որսալու համար:

Մենք քաջ գիտենք թէ ե՞րբ լուսնակը կը հալի ու կը մաշի. թէ ե՞րբ թռչունները տարմատարմ ու սաւառնաթեւ կը սլանան կ'երթան ծովերու վրայէն դէպի հեռակայ վայրերը: Թէ ե՞րբ աշունը դեղին երանգներով անդաստանները կը ներկէ: Բայց ո՞վ կրնայ ուսուցանել մեզի թէ դուն ե՞րբ պիտի ներկայանաս մեզի:

Արդեօք ա՞յն ատեն, երբ դարնան նորահաս զեփիւռն ընդ առաջ գալով՝ փրփոսայ համեստափայլ ու ծաւի ծաւի մանիշակներու մէջ, Արդեօք ա՞յն ատեն, երբ փափկանոյշ վարդեր մեր արահետներուն շուրջ կը փթթին նազելափայլ: Երա՞նի անոնց, բի՛ւր երանի, զի մէկ եղանակ ունին, իսկ մանք բազմազան եղանակներ՝ մեռնելու համար:

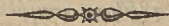
Դո՛ւն հոն ես, ուր հսկայաբերձ կոհակները կը փրփրին եւ դառնացած դազանի մը պէս կը մռնջին մոլեգին: Դուն հոն ես, ուր սիրանուագ դաշնակութիւնները կը հալին զեփիւռային զովասփիւռ խաւերուն մէջ: Դո՛ւն ներկայ ես նոյն իսկ մեր հրճուալից վառարաններուն շուրջ, ուր խարտեաշ մանկիկները մտահոգ շարուած՝ իտէալօրէն օգակաւոյց զղեակներ կը շինեն իրենց անոյշ երեւակայութեանց մէջ:

Դո՛ւն հոն ես, ուր վարսագեղ նոճիները սիրային ամուլներու սրտախօսիկ սիրաբանութեանց կ'ունենան հիացիկ: Դո՛ւն հոն ես, ուր գիշերային լոին պահերուն մէջ՝ համառի երիտասարդներ եւ գեղանի օրիորդներ՝ քաղցրիկ ֆոնֆիսանսի մը մէջ մոռցած ամէն ինչ՝ կը ցայդանուազեն մանտօլինով ու կիթառի ընկերակցութեամբ:

Տերեւներն իյնալու, ծաղիկներն ալ հլուսիսային քամիներու շնչով տոգուանելու ժամանակն ունին: Այերական սիրատեսիլ աչուլներն, նոյնպէս խաւար զառնալու համար մասնաւոր ժամանակ-

ներ ունին: Բայց դո՛ւն, ո՞վ Մա՛հ, մասնաւոր ու բացորոշ ժամանակ մը չունիս. տարուան բոլոր եղանակներուն մէջ կրնաս գործել եւ իրաւցնէ կը գործես: Անոնք քեզի կը վերաբերին:

Ասանա ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ս. ՍՄՐԵԿԵԱՆ

ԱՊԱՌԻԿ

Միանգամ ընդ միշտ կը ծանուցանենք թէ մեզի եղած ո՛ր և է յանձնարարութեան արժէքը, որքան ալ փոքր ըլլայ, պէտք է կանխիկ ղրկուի: Առանց որու, յանձնարարութիւնը չի գործադրուիր և ոչ ալ պատասխան կը տրուի:

Ոչ ոք ցաւելու է այս կարգադրութեանն որուն զմեզ հարկադրած են նիւթական շատ մը վնասներ և... «չինիչ օրինակներ» զոր տուած են «բարեկամ մարդիկ»:

Ա.ԶԴ. Տօքթ. Տաղաւարեանի երկերուն պէտք ունեցողները ղիմելու են Դաւթեան Գործակալութեան (Գաղասէր խան, Պահնէ-գաբու):

1. Առհնին Առողջապահութիւն, պատկերազարդ եւ լիակատար գործ. Գին՝ դահ. արծ. 25:

2. Մանրեաբանութիւն, գին 10:

3. L'univers et sa formation 10:

4. Ծագումն հայ տառից — 10

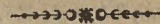
Մեծագոյն զեղչը հոս կը տրուի:

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

Գործ ՅԱԿՈԲ ԵԱԳՈՅԵԱՆԻ

Դին 5 ԴԱՀԵԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ԹՐԲԵՐԷՆԻ ՓՈԽԱՌԵԱԼ

ԲԱՌԵՐ

(Շար. Բիւրակնի 45—46 թիւերէն)

Հերկ էթմէք = Հերկել:
 Հերսէ = Հերիսայ:
 Հըթըմ = Խթում:
 Հընամը, հընամօս = Խնամի, խնամխօս:
 Հոգովարտ օլմագ = (Հոգեվար)էն ան-
 հանգիստ լինել (պաւ կէճէ հոգովարտ
 օլտում):
 Հոգսուզ = անհոգ:
 Հրբալամագ = Խարբալել՝ բարոյական ի-
 մաստով, չարչարել:
 Դօտօշ = Կոտոշ, (դօտօշ կիպի օթուր-
 մուշ):
 Ժածըգ = Ժաժիկ (մածունով եւ վա-
 րունգով կերակուր մը):
 Ժամ = Ժամ, եկեղեցի:
 Ժամասէր = Ժամասէր:
 Ժամկօս = Ժամկոչ:
 Ժամօս = Ժամուց:
 Ժխրըգ = Ժախրակ
 Զնձօս = Զնջոց:
 Մանկունք = Անմեղ (մանկունք կիպի
 չօճուգ):
 Մեղօք = Զհաս:
 Մեռօնսուզ = Այլազգի:
 Մէտէք = (Մատակ) խոֆած կին:
 Մուսուր = Մսուր:
 Մուզուրնաս = Բառ անծանօթ, կը նշա-
 նակէ նենգամիտ:
 Յանկարդակի = Յանկարծակի (յանկար-
 դակիէ կէտէսիճէ):
 Յարգ = Կնունքի առթիւ կիներու հը-
 բաւէր:
 Նշան = Խօսքկապ:
 Շարաթսըզ = Անշորհ:
 Շամփուր = Շամփուռ, շիշ:
 Շատրվան = Պարս. շատրուանէն, վար-
 դավառի տօնը:
 Շէնքսիզ, շնօքսուզ = Անշէն, տձեւ,
 անշնորհք:
 Շնօք = Շնորհք (Ալլահտան շնօք խաթէ):
 Շիվ = Շին (յաղողի միացորդ):
 Զէմիշ = Զամիշ (իւզիւմէր չէմիշէ միշ):

Զէշ = Շեղշ, ցորենի կոյտ:
 Զէօրթէն = Զորդան:
 Զըլթըլա — Զլիլի (եթէ սա հայերեն է):
 Պակաս = Փախուկ:
 Պահապան = Պահապան հրեշտակ (պա-
 հապանըմ էսիրիկտի):
 Պահարանձը = Լուսարար:
 Պատճար կամ պատճառ = Իբր փաստ
 խօսուած մանրավէպ մը:
 Պատար = Պատառ:
 Պարքէթ = Պատկեր:
 Պաք = Պահք:
 Պաքսապա = Սախ մը՝ եօթը փետուրներ
 մոցուած եւ կեռի վրայ կախուած ուր-
 կէ մինչեւ Զատիկ ամէն շաբաթ մէյ-
 մէկ հատ կ'առնուի (տես «Բիւրակն»
 էջ 184, Խուլուճիկ բառը):
 Սադայէլ = Անօրէն, չար:
 Սայա = (Բառ անծանօթ) ծնունդ իմաս-
 տով կը գործածուի:
 Սայնաւոր — Զայնաւոր (պատարագ):
 Սանայէր = Նոյնպէս անծանօթ կը նշա-
 նակէ պարզամիտ:
 Սան = Կնքադաւակ, սան:
 Սնչակ = Յնձղայ:
 Սուտ, սուտտան = Սուտ:
 Սրելի = Սիրելի, սիրած:
 Վայնէսիւմ = Վայնասուն:
 Վարսք = Վարձք (վարսքընը Ալլահտան
 ալասըն):
 Վանք = Վանք:
 Տանձըկէս = անարգական անուն:
 Տապաս, Թերեւս դապախ ալ = Եռացող
 ակստ:
 Տէրաթսու = Տիրացու:
 Տէօմպէք = Թմառկ:
 Տրճան = Տրճան, Դրուժան (տրճան կի-
 պի քէտի) այս բառին աւանդութիւնը
 կը պակսի:
 Տրմըխ = Տրմուղ:
 Փէթէք = Փեթակ մեղուի:
 Փնթի = Փնթի, աղտոտ:
 Փոթիկ = Փոթփոթուած ծաղը, գրմա:
 Փրչալամագ կամ Փրչլլէմէք = Փչրել:
 Փրչանք = Փչրանք:
 Փրփրեմ = Փրփրեմի խոտ:

Քանի (չուկայի բառ) = Քանի, (քանից է վերին):

Քաւարանըք = Մեղաւոր:

Քէթէ = Դաթայ:

Քէօնէկ = Կոննակ:

Քիննեւէմէք = Քիննեւ տեղ մը:

Քրչիկ = Կռճիկ:

Օլսճօմ = Ողջոյն:

Օլորմիս = Ողորմիս (օղորմիս չխարմագ):

Օչինչ = Ոչինչ (օչինչ օլտու):

Էնկիւրիւ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ

Ե Է Ն Ի Ճ Է

Պրուսա նահանգին հարաւ արեւելակողմը գաշտային հայաբնակ գեղ մընէ, որ 6 ժամ հեռաւորութիւն ունի Պրուսայէն. Գեղիս ծագման վրայ որոշ ծանօթութիւններ կը պակսին մեղի, սակայն ըստ հնագոյն եւ ստուգագոյն աւանդութեանց վեց-տասաներորդ դարուն վերջերը Էրզրումի կողմերէն եօթը տնւոր եկած գեղէս քառորդ ժամ հեռի Էտէպէյ գեղը ապաստանած են, ուր Պալըպէյի հսկողութեան տակ կ'ըրաղին իրենց մայրենի արուեստով, կը պատմեն նաեւ թէ ասոնք պարթեւ հասակ, հաստաբաղուկ ու վիթխարի մարդիկ էին, Պալըպէյ տեսնելով սոցա միջնաջան աշխատութիւնն ու վտարանդի կեանքը՝ պաշտօնական դաշտով՝ ընդարձակ ու սահմանաւոր վայր մը կը նուիրէ՝ ուր եռանկիւնաձեւ գիրքով կը շինեն իրենց տնակներն՝ որոնց հնութիւններէն հոս հոն կցկաւար կը գտնուին. Գեղիս բնակիչները կը կազմեն 1100—1200 տուն հսկ, եւ 25 տուն բողոքական, բնակիչներու թիւն 5500—6000 ժողովուրդի դիւխաւոր դաղումներն են երկրագործութիւն, շերամատածութիւն պարտիզպանութիւն. Գարնան վեր-

ջերէն սկսեալ գեղը ոչ մէկը կը տեսնուի, ամէնքը առ հասարակ մեծ թէ փոքր կ'երթան արեւական կիզիչ ճառագայթներու տակ անընդհատ բերելու ու իրենց օրապահիկը հայթայթելու. Իգական սեռը մասնաւոր գործը ունի հոս, այն է մետաքսի գործարաններու մէջ մետաքս քաշել գոհացուցիչ աւուրչէքով, այս գործ թէեւ նիւթականապէս խիստ շահաւէտ, բայց բարոյականապէս չ'ըժբախտաբար փասակար, երկրագործն իր մեղրահամ միգաստաններով արդիւնաշատ թթաստաններով, որ դաշին մէջ ընդարձակ, վայր մը կը նուիրէ եւ իր գործին յաջողութեամբ օգին նպաստաւորութեամբ եւ ջրին յատակութեամբ կը պանծայ. Գեղիս գեղքը շատ լաւ է. Ողիմպոսի փառապանծ ստորոտը հաստատուած գեղատեսիլ տեսարաններ կը պարզէ. Ունինք քաղաշէն եկեղեցի մը Ս. Յակոբ անուանով ուր կը պաշտօնավարեն չորս քահանաներ եւ եկեղեցւոյ յարակից վարժարան մը՝ յանուն Բարթօղիմէան ուր կը դասախօսեն տեղացիներ, բայց զուրկ է կանոնաւոր դպրոցի մը կրթութենէ. Յաւալի կէտ մ'է կըրթականի յեանեալ վիճակը, որուն վրայ պիտի գրենք մեր երկրորդ յօդուածովը. Բողոքական ազգայինք ալ ունին վարժարան մը ուր կը դասախօսէ տեղացի երիտասարդ մը Պարտիզակի Բարձրագոյն վարժ. շրջանաւորտ, այս ալ ունի իր յոռի կողմը, սակայն բարւոք վիճակի է շնորհիւ իրենց ունեցած համերաշխ գործունէութեամբ. Գեղացիները հակառակ իրենց յաջողութեան ուսման եւ կրթութեան ճաշակ չ'ունին, որովհետեւ հոս ալ դժբաղդաբար ձմերի եւ ձերի խնդիրը արմատացած է գրեթէ ութ տարիներէ ի վեր, ա՛խ, հոս

ամէնէն շատ անձնաւորած է անողոր
եւ աւերիչ եսութիւնն, մտաւորական
վիճակը շատ խեղճ եւ արդահատելի,
իսկ բարոյականը համակ ապական-
ուած:

ԵՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՊԶՏԻԿԱՆ

ԹՊՂԱ, ՅԱՆԳ, ԳՐՈՂ, ԿՐՈՂ.

«ԲԻ-բախ» 44-րդ թիւը՝ «Էլե» և
«Յանգ» խորագրով ազգագրական յօդուած
մը կը պարունակէր, փափաքելի է որ
Գաւառացի բոլոր կարող գրիչները՝ ման-
րակրկիտ հետազոտութիւններ կատարեն
նմանօրինակ նիւթեր, հէքեաթներ ու
միւթոսներ հաւաքելով: Արովհետեւ այդ
անսպասուած անհատներու նիւթերն՝ ընդ-
հանրապէս ծերերուն քով կը գտնուին՝
որոնք իրրեւ նախապաշարում անկարեւոր
կը համարինք՝ և անոնք ալ բնութեան
անյեղլի օրէնքին հաւատարմով՝ կ'անցնին
և իրենց հետ կը թաղեն այդ պատուա-
կան հէքեաթներն, ուրեմն ըստ կարել-
ւոյն ջանալու ենք մոռացութեան չեն-
թարկել այն վաղեմի հայեացքը, հա-
ւաաքն որով սնած են մեր նախնիք: Աշ-
խատինք ժողովրդին բոլոր խաւերուն մէջ
մտնել և գրի առնել հին հաւատքի ու
կրօնքի նշոյններն, որով՝ ինչպէս կ'ըսէ
Գ. Խաչկունց, «պիտի վերականգնուի Հայ
Հեթ. կրօնքի քայքայած շէնքն և՛ իր
առջեւ պարզուած խրամատը պիտի լեց-
ուի»:»

* *

ԹԱՂԱ. — մայրերն իրենց զաւակներէն
ստուերն իրենց փոքրիկներէն զրկող սգ-
ւոյն Բաղա կ'ըսեն, որ Ակնայ և իր շըր-
ջակայից Էլեի ին կը համապատասխանէ
(? և՛): Թագան նորածին զաւակներու
արիւնն ապականելով՝ կը մեռցնէ զայն
և գրեթէ ամբողջութեամբ կը դատապարտէ
անոնց թշուառ մայրերը: Թագան կամ
Թէպլը՝ Աղբար սովորաբար այս անունն

ներով կը յիշեն՝ հալածելու միջոցները
շատ են, ինչպէս խաւարին գիշերը (Աւագ
Հինգշաբթի գիշեր) Գարրինին երթալով
պողպատէ փայլուն խաւ մը շինել կուտան
յանձնարարելով միանգամայն՝ շինած պա-
հուն՝ մարդու հետ չխօսիլ կամ ու է խոր-
հըրդով մ'ալ չըրաղիլ: այդ խաչը նոյն
գիշերը առնելով տղածաղանին ձեռքը կը
կապեն մինչեւ որ աճի եւ այդ երկիւղէն
անձնի տղան: Գարձեալ՝ երբ պատահ-
մամբ օձ մը՝ բերանն ալ գորտ մ'առած
տեսնեն ու Բաղա կ'ըսէ մ'անունն ար-
տասանեն, կ'ըսէ համար վայրկեանապէս
կը բժշկուի կ'ըսեն երբ նոյն պահուն օձը
ապատ թողու բերնի որսը՝ գորտը:

ԹԱՂԱ. — օտար բառ մ'է, հաւանականա-
բար Պարսից (پارسی) բառէն ելած որ աղա-
խանի ու շաքարէ կը նշանակէ և որուն
յօդակին ալ (پاشا) կ'ըլլայ:

ՅԱՆԳ. — Հարսանիթի կամ Ծաղկախտի
բուն վէրքը՝ մարը՝ որ երթակային մահ-
ուելէ ետք միայն կրնայ նշմարուիլ:

ՅԱՆԳ. — վերջաւորութիւն կը նշանակէ
Հայ լեզուաւ թերեւս աստիճան և երբեմն
ալ կեանքի վերջաւորութեան ատեն նըշ-
մարուելուն պատճառաւ կոչուած է այդ
անունով: կրնայինք նշանակելներուն կարգը
դասել սա, բայց իրենց վերագրուած
գործերով բոլորովին կը զանազանին, զի
«Նահանգք կեղծս ի կեղծս լինին... եր-
բեմն ի կնոջ կերպարանս երեւէր (նահան-
գըն) և երբեմն փոկ լինէր և լուղորդաց
ընդ սոս անկեալ՝ հեղձուցանէր:»

ԳՐՈՂ, ԿՐՈՂ. — Շատեր այս երկուքն ալ
մէկ կ'ըմբռնեն բայց իրենց վերագրուած
պաշտօններուն զանազանութեանց պատ-
ճառաւ կը տարակուսիմ: Առաջինը՝ մար-
դոց բարի ու չար գործերը արձանագրող
ոգի մ'է, ընդհանրապէս բարի ճանչը-
ուած: Շատեր Գաւառացի աղբար կամ Գա-
ւառացի աղբար ալ կ'ըսեն ստոր, մա-
նուկները այս անունով կը ճանչնան Գը-
րոզը, մէկը երբ բուն մը տայ իրենց ու
վերստին ստանէ Գաւառացի աղբարին կ'ըսեմ
որ գրէ, կ'ըսեն. եթէ այս կերպով չյա-
ջողին առնել, պնակով ջուր կ'առնեն:

մութ տեղ մը առանձնանալով մերթ քնդ մերթ ջուրին մէջ կը նային ու «Դատաստանադար մէկ մը կ'առնէ՝ մէկ մը կուտայ, դրէ՛, դրէ՛» կ'ըսեն:

Երկրորդն՝ Յունաց Դժոխքի նաւաւորին՝ Քարնի կը համապատասխանէ, որ մեռելոց հոգիներն կը կրէր: Անէժքներու մէջ տակաւին լսելի է սա «կրող տանի քեզ», «կրող էլլայ դէմդ»:

Ատաբազար

ՌՕՋՄԷՐԻ

Մեր «Ժող. Բնհս. ազգականերուն» մէջ, «Բիւրական» էջ 373—374, խօսած ենք «Թաղայի» ու Բէպէի վրայ, Եր. Դիտելու արժանի է թէ ժողովրդական հաւատալիքներու մէջ այս կարգի ոգիներ նոյնապէս են, անխուսափելի երեւոյթ մը, ինչպէս Անահատի ուրիշ աստուածութեանց հետ նոյնացման մասին ակնարկուած է («Մայր զգաստութեան» վերլուծում): Հ. Ալիշան Թաղան Յունաց Թէփ-է անունին հայացած ձեւը կը համարի որ կը նշանակէ «սպանալ» (Հմմտ. «Հին հաւատք», էջ 222): Սակայն յօդուածագիրն համամիտ ենք թէ Թաղան Պարսից «تال» հայացած) բառն է որ կը նշանակէ «սպանալ», չարագործ, կատարած պաշտօնով, իմաստով ու լեզուաբանութեն համապատասխան են իրարու Թաղա ու Թէ:

Դիտելու արժանի կէտ մըն ալ, հայ մատենագրութիւնը «Գրող» ու «Կրող» դադարաւորին, հաւատքին մէջ վաղուց տարբերութիւն մը դրած է. առաջինը Տիրի համադրը ըմբռնած է, իսկ երկրորդը «Առնակ» անունով որակած է: Հետեւապէս «Կրողը տանի քեզ. «Կրող ելլայ դէմդ» անէժքներու մէջ «Կրողը» «Առնակ» հոգեկան դեւն է (Հմմտ. Ժող. Բնհս. ազգակաները» էջ 308): Եթէ հեռուններն երթանք «Առնակ» ու «Կրող» անուններու մէջ

իմաստի մերձեցում, նոյնացում ալ պիտի գտնենք. այդ է պատճառն որ երկու անունները նոյն հայեացքը, հաւատքը կ'արտայայտեն:

ԽՄԱ.

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐ

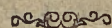
Հառաչանքով մը չեմ ուզեր
Փակել շրթունքս վերջին հեղ,
Երբ աչքերուս մարին լոյսեր,
Մահունան յետին ժամուն ահեղ:

Ոչ օրհնութեամբ, ոչ անէժքով
Շրթունքս չեմ ուզեր գոցել:
Օրհնական անկողնիս քով
Աղօթքն ալ ձեզ անկ է զրուցել:

Անմահ Աստուած մը պաշտելի
Բայց սառելու մտ շրթներուս
Փայտէ սեւ խաչ մը չը դպի
Իբրեւ վերջին ծաղան հոգուս:

Այն, համբոյրով մը հրատուր
Իցիւ շրթունքս դամուէին,
Ճակատըս պաղ, ու լեզուս չոր,
Ըլլար համբոյր մը շունչս յետին:

Կարոպետ Ոսկան

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ ՈՒ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

(Շար «Բիւրական»ի նախորդ րուկն)

Առ Տրդատ Ծ. Ա. Պապիան

4. ՍԻՄՈՆ ԱՂԲԱՐ.—Հայ աշուղ մ'է, սա փոքր տղայ մ'եղած ժամանակ իր աշուղներուն տեսութենէն հետզհետէ կը զրկուի, և ինքզինքը բոլորովին աշուղութեան նուիրելով կը շրջի քաղաքէ քաղաք, վերջապէս կուգայ կը հաստատուի Պարտիզակ, ուր կը վախճանի 1836 ին. ծննդեան թուականը յայտնի չէ մեզի: Երգած է շատ երգեր գլխաւորաբար

տաճկերէն ու քիչ անդամ հայերէն, որոնք մեր ձեռքը բնաւ անցած չեն:

* *

5. ՅԱԿՈԲԻԿ. — Երիտասարդ Հայ աշուղ մը. բնիկ պարտիզակցի, որ կը սիրահարի շատ գեղեցիկ աղջկան մը հետ. սակայն այս աղջկան ուրիշ թեկնածուներ զայն գիշերով կը փախցնեն դէպի Ելմէի Նորգիւղ, և բաւական ատեն պահելէ ետք մեծ դժուարութիւններով կ'ամուսնացնեն վաւաշտ երիտասարդի մը հետ: Իսկ Յակոբիկ իր ծանր տառապանքները կ'ողորայ և ինք իր վրայ սիրեղերգ մը կը յորինէ որ կը բաղկանայ շուրջ 135 տունէ: Այս երիտասարդն ի վերջոյ սրտին ցաւէն կը մեռնի իբր 1842 ին: Ահա իր գրած երգէն մէկ երկու տուն իբր նմոյշ կը դնենք, իսկ մնացած տուներէն ընտրողաբար՝ հրատարակուած է Պրն. Յակոբ Եագոյեանի «Բերդաւան» անուն գրքի քոյկին մէջ:

Ես մէկ անմեղ գառնուկ մ'էի
Անմեղութեան մէջ ծնած,
Աշխարհն ինչ է չէի գիտեր.
Դեռ երեսդ չը տեսած:

Կրակի պէս իս վառեցիր
Պարմինս եղաւ ձիւնի պէս,
Ընտուր զատուինք ա'խ սիրուհիս
Զկար մէկը մեզի պէս:

Բարի սիրտդ, մաշեցուցիր
Խեղճ հոգիս անակը,
Գոնէ զիս ձեռքովդ մեռցուր,
Խոթէ սրտիս դանակը:

Որի՞ բանամ սրտիս ետրան,
Մխիթարանք մը կ'ըլլար,
Աւ չեմ ըլլար երիտասարդ
Գոնէ սիրտս ուրախ ըլլար:

* *

6. ՍԵՊԻԼ. — Հայ աշուղ մը, բնիկ Պարտիզակցի, ծնած է 1825 ին և վախճանած

է 1872: Իր իսկական անունն է Կարապետ, մականունը Սթանասեան: Սա կ'երգէր տաճկերէն ու նշանաւոր աշուղներու հետ մրցման մասերով՝ միշտ կը յաղթէր անոնց: Գրել քնաւ չէր գիտէր, ուստի իր երգերն մեզի անծանօթ կը մնան:

7. ԱՇԸԳ. ԶԵՅՆԵԹԻ. — Նշանաւոր Հայ աշուղ մը, ծնած է 1814 ին Պարտիզակ և վախճանած է 1880 ապրիլ 30 ին. իր բուն անունն է Գրիգոր, մականունը՝ Սիմէօնեան: Արհեստը ածխագործութիւն էր: Այս Գրիգոր աղբարն աւ գրել չէր գիտեր Սեպիլին նման: Գրեթէ բոլոր անուանի ու հռչակաւոր աշուղներ զինքը Աշխ. Զեյնեթի անունով կը ճանչէին. ուստի անունն աւ անոր գրել չը գիտնալով հանդերձ՝ այնչափ գեղեցիկ և հիացուցիչ երգերուն համար տուած են: Ահանքի ամբողջ տարիներուն մէջ Գրիգոր աղբար, կ'ըսեն, յաճախ պատահութիւն ունեցած է, աշխարհահռչակ աշուղներու հետ մրցելու և միշտ գրեթէ առանց բացառութեան գերազանցած է զանոնք:

Անգամ մը լեռնէն գեղը գալու համար, աշխ. Զեյնեթի և իր ընկերները ճամբայ կ'ելլեն, սակայն ձիւնի շատութեան պատճառաւ և ժամուան ճամբան Վի ժամ քաշել կ'առիպուին. ուստի իրիկուն մը Գարամուսալ մնալով սրճարան մը կը հանդէսին: Իրեն ճանչցողները տեսնելով զինքը, կը խնդրեն որ քիչ մը երգէ և մեր Գրիգոր աղբարը իր անոյշ ձայնը ձգելով կը սկսի երգել: Այդ տեղ ուրիշ Հայ աշուղ մ'ալ կար Զեյնեթի անուն. ուստի շուտով կը բերեն ու մրցման կը հրաւիրեն: Այդ Զեյնեթի՝ աշուղներէ ՏԵՐՈՒՆԻ անունով յորջորջուած էր. բնիկ Սիվրիհիսարցի ըլլալով 12 տարի աշուղութեամբ ապրեր, մինչև իսկ թագաւորական խնջոյքներու տոնն նուագած, յետոյ Գարամուսալի երկաթուղիին պաշտօնեայ եղած էր: Երբ Զեյնեթիի հետ ՏԵՐՈՒՆԻ մրցման կը մըտնէ, յաղթուելով մեծ պատիւներ կ'ընէ անոր: Աչք Զեյնեթիի երգած երգերէն մեր քով չի գտնուիր դժբախդաբար, անշուշտ իր գրել չգիտնալուն պատճառաւ:

8. ՇԵՑԻՍ ՊՈՂՈՍ. — Հայ երէկ մըն է, բնիկ Պարտիզակցի, ծնած է 1821 ին, իր խակական անունն է Պօղոս Սիմէօնեան: Աւել Զէյթէնի կրտսեր եղբայրն է Շէյխ Պօղոս: Երիտասարդ եղած ժամանակ մասնաւոր ձգտում մը կ'ունենայ աշուղու թեան, ուստի իրեն ասպարէզ կ'ընտրէ երաժշտական ուսումը, Արմաշի Ս. Աստուածածնի վանքը երթալով՝ բուսական ուսում առնելէ ետք, կը վերադառնայ Պարտիզակ: 1844 ին քահանայ կը ձեռնադրուի Տ. Մեսրոպ առնունով: Պարտիզակի Ս. Յակոբ եկեղեցուն վրայ, հակառակ իր անգաւտի ու նորապսակ ամուսնութեան: Բաւական տարիներ Հայ մանկուոյն դաստիարակութեան աշխատելով, ու երգեցողութեան դասեր աւանդելով, ազգին մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ: Ամբողջ 36 տարիներ քահանայական պաշտօն կը վարէ Պարտիզակի, Օվոճըզի, Արսլանպէկի, Ադհիսարի, Այաղնի, Խզիլի, եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, եւ կը վախճանի 1880 Ապրիլ 24 ին Պարտիզակ: Այս Շէյխ Պօղոս ամականը, մասնաւորաբար իր ուսման ու իր երգելու կարողութեան համար ըսած են: Գրած է շատ ճառեր, տաղեր, երգեր ու ստանաւորներ որոնք մեր ձեռք հասած չեն դժբախտաբար:

Մանիչակի Ս. Աստուածածնայ ուխտն հիմնող բարեյիշատակ Յովհաննէս վ. ի քով, երիտասարդութեան ժամանակ բաւական ծառայած է Շէյխ Պօղոս, եւ գրած է քանի մը հատորներ, որոնք կը պարունակեն տաղեր Ս. Աստուածածնի անունին ձօնուած: Այս հատորներէն մէկ երկուքը կարծեմ տեղուս քահանաներուն ձեռքն ինկած է, բայց չգիտենք թէ ի՞նչ ըրին:

* * *

9. ԱՇԸԳԻ ՍԵՐՈԹԷՕԼԷՕԶ. — Հայ աշուղ մը, Բնիկ Պարտիզակցի, ծնած 1828 ին եւ վախճանած է 1894 ին Կ. Պոլիս: Իր բուն անունն է Սիմօն աղբար, Աւել Զէյթէնի եղբոր որդին է: Պ. Սէֆն աղ-

բարին ալ գրել չգիտնալուն պատճառաւ երգած երգերն անյայտ կը մնան մեզի: Իր մասին սա չափը կրնանք ըսել որ նա խիստ զուարճալիս մէկն էր եւ ամէն տեղ որ նստէր կը զուարճացնէր իր կատակաբանութիւններով:

Պարտիզակ

Դէրգ Տ. Մեսրոպեան

ՀԱԼԷՊԻ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բիւրակնի բանասէր խմբագիր Դ. Խաչիւնց, 43 թիւով Հատեաններու վրայ խօսելով կը վերլուծէր «Հալէպ» բառը Khilip-Sira (նստար անարգ-Բետացուց) կոչելով ըստ Եգիպտական տարեգիրներու: Ուշագրու թիւնս գրաւեց այս ինդիրը, սկսայ պրպտել տեղական աւանդութիւնները. ահաւասիկ արդիւնքը:

Հալէպի կեդրոնը շինուած է հսկայ բերդ մը, որ կը կարծուի Եգիպտական տիրապետութեան ժամանակէն հիմնուած ըլլալ: Աւանդութեամբ կը պատմուի թէ Հայր Աբրահամբնական է երբեմն այս բերդին կամ դռնէ անոր տեղին — ճերմակ բլուրին վրայ: Ամէն մարդու ծանօթ է թէ Հայր Աբրահամ շատ բարի էր, շատ մարդասէր, շատ առատաձեռն. այս երկրին մէջ ալ կը փայլի իր ողորմասիրութեամբ: Նշանաւոր ճերմակ կով մը կ'ունենայ, ասոր կաթը բոլորովին կը յատկացնէ տեղացի աղքատներուն: Աղքատները բնականէն եւ իրենց արհեստին շնորհիւ պինտ երես, ամէն աւուու արեւծագէն առաջ իրարու ձայն կուտան. «Իպրահիմ Հալէպի Շէհպէ» (Աբրահամ ճերմակը կ'ըսէ) պոռալով կը հաւաքուին եւ կ'երթան իրենց բաժին կաթը առնելու: Առանց այս աւանդութեան ստոյգ կամ անստոյգ լինելուն վրայ

ծանրանալու, կ'ըսուի թէ ասկէ քնա-
ցած է Հալէպ բառը: Դիտենք հիմա
խնդիրը ուրիշ կողմէ:

Պատմութեան ծանօթ դարերուն
մէջ որչափ առաջ ելած ենք, կը տես-
նենք որ Հալէպ Արաբ կամ անոնց ցե-
ղակից ժողովրդէ բնակուած երկիր
մըն էր, որոնք անյիշատակ դարերէ
ի վեր ունեցած են իրենց տոհմային
լեզուն, Արաբերէնը, Սեմական ըն-
տանիքէն, որուն կը վերաբերին նաև
Եբրայեցիքն ու Ասորերէնը: Հալէ-
պի բնիկ տարրը եթէ կրած է լեզուի
ազդեցութիւն, այն ալ կրնայ ըլլալ
Ասորականէն, Եգիպտականէն ու Եբ-
րայականէն, որոնց դրացիութեան
գտնուած կամ ընդ մերթ անոնց թե-
ւարկութեան ենթարկուած է: Այս
տրամաբանութեամբ, ըստ որում բո-
լոր նոյն ազգերու լեզուն միեւնոյն
արմատէն կ'ածանցին, միեւնոյն ծա-
ղումն, ունին չեն կրնար իրարու վրայ
զգալի ազդեցութիւն մը ըրած ըլլալ:
Հետեւաբար փոխանակ յիշատակա-
րաններու, բեւեռագիրներու, ար-
ձանագրութեանց վրայ յենլով՝ Հա-
տիտներու ցեղ մը ստեղծելու, եւ
Հալէպի նոր բառական իմաստ մը տա-
լու, աւելի ուղիղ և արամաբանական
չէ՞ փնտռել նոյն բառին ծագու-
մը և իմաստը Հալէպ բառ դործածող
ու խօսող ժողովրդի, Արաբի բերնին
մէջ: Արբահամ Նահապետի աւան-
դական պատմութիւնը յերկրորդ
նկատելով հանդերձ, կարելի չէ՞ ըն-
դունիլ թէ Հալէպ բառը կը ծնի Հա-
լէ = Կաթ բառէն, որուն աներեւ-
ոյթն է Հո-լէ = կիթել, եւ կատար-
եալ եզ. Գ. դէմքն է Հալէպ = կիթեց,
որ այս կամ այն պատճառով մկրտ-
ուած անունն եղած ըլլայ այս երկ-
րին:

ԾԱՆՕԹ. — Յարգելի յողուածագրին
վերստին դիտել կուտանք ինչ որ 43
թուով դրած ենք: Ստուգարանութեանց
մէջ նիւթական նմանութենէն յարուելու
չէ, պրպտելու է հինը ու աւելի կարե-
ւորութիւն տալու յիշատակարաններու
քան ժողովրդ. աւանդութեանց: Այս կէ-
տին վրայ ուրիշ առթիւ արդէն ծանրա-
ցեր ենք:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՄԱԼԱԹԻՈՅ

Արմեստ եւ Վաճառականքիւն

Արհեստներ

Թէև հետեւեալ ծանօթ արհեստները
կը գտնուին հոս, բայց բոլորն ալ հին
վիճակի մէջ են: Արհեստները մեծ մա-
սամբ Հայոց ձեռքն են: Թուրքերն ընդ-
հանրապէս կ'ապրին իրենց անշարժ կալ-
ուածներու՝ այն է՝ ագարակներու և ար-
տերու եկամուտներովը, եւ վերջերս ի-
րենք ալ սկսած են քանի մ'արհեստնե-
րու հետամուտ ըլլալ:

Տրեխագործութիւն, կօշկակարութիւն
(տեղական), մոյկակարութիւն, հիւսնու-
թիւն, ներկարարութիւն, ոսկերչութիւն
պղնձագործութիւն, թափչութիւն, սափ-
րիչութիւն, եղմամբութիւն, թաղագոր-
ծութիւն, զինագործութիւն, քարակո-
փութիւն, որմնադրութիւն, դարբնու-
թիւն, բրուտութիւն, գինեգործութիւն,
սեղանաւորութիւն, ժամագործութիւն,
մազմանութիւն, ձիթահանութիւն, իւ-
ղագործութիւն: Ասոնք բոլորն ալ Հայոց
ձեռքն են:

Նրկաթագործութիւն, պայտառութիւն,
համետագործութիւն, ոստայնանկութիւն,
դերձակութիւն (Ներսիսական ու տեղա-
կան), թիթեղագործութիւն, բաղնիկա-
նութիւն, ալօրեպանութիւն, շերամա-
րուծութիւն: Ասոնք ալ խառն են Տա-
ճիկներու և Հայոց մէջ:

Խաղաղորդութիւն, մագործութիւն՝
Տաճիկներու ձեռքն են:

Գալով առևտրական ճիւղերու այսինքն վաճառականութիւն, մանրավաճառութիւն, փերեզակութիւն, մրգավաճառութիւն, մեծաւ մասամբ Տաճիկներու ձեռքն են:

Ինչպէս ըսինք, այս բոլոր արհեստները բնաւ բարեփոխութիւն կրած չեն եւ կրելու ալ յոյս չկայ: Արհեստաւորն ինչ որ տեսած է իր հօրմէն ու վարսկտէն՝ զայն ի գործ կը դնէ առանց որեւէ խորհուրդ կամ մտածութիւն դարձնելու կատարելագործութեան եղանակին: Ըսել է թէ մեր արհեստաւորները յառաջդիմութեան փոյթ ու փափաք չունին. համայնական գործակցութեան տակաւին անձանթ ըլլալով՝ դեռ չէ եղած արհեստաւոր մը՝ որ իր արհեստակցին կամ ընկերին հետ միացած գործէ, հապաւմէն ոք իր գիտցածովն կ'ընթանայ, որով խիստ հեռի կը գտնուի բարեկեցութենէ:

Հեռադուրսիւն շրջակայ քաղաքներու Մելիտոնէի շրջակայ քաղաքներն (1) են հետեւեալները,

Տարենտէ, հեռաւորութիւն կեդրոնէ դէպ ի արեւմուտք 18 ժամ:

Կիւրիկ 23 ժամ:

Կեսարիա 56 ժամ:

Էլպիսթան 18 ժամ:

Մարաշ հիւսիս արեւմուտք 38 ժամ:

Պեհեսնի 22 ժամ:

Այնթապ 50 ժամ:

Հալէպ 74 ժամ:

Հիւսնիմանուր հարաւ 18 ժամ:

Ուրհա, հեռաւորութիւն կեդրոնէ դէպ հարաւ 36 ժամ:

Սեւերէկ 28 ժամ:

Տիարպէքիր, հարաւային արեւելք 46 ժամ:

Զիւնկիւշ 18 ժամ:

Խարբերդ, հիւսիսային արեւելք 18 ժամ:

Բալու 34 ժամ:

Կապան Մատէն 20 ժամ:

(1) Քաղաքներէն ոմանք ուրիշ նահանգներու կը վերաբերին:

Տիւրիկ, հիւսիս 38 ժամ:

Այն 35 ժամ:

Արարկիր 18 ժամ:

Սերաստիա հիւս արեւմուտք 42 ժամ:

Եւդոկիա 60 ժամ:

Արտածութիւն

Մալաթիայէն գլխաւորաբար կ'արտածուին հետեւեալ քաղաքները զանազան սպրանք ու վաճառք:

Հալէպ. — Բամպակ, բրինձ, խաշխաշի հունտ եւ ձէթ, նուշ, մեղր, գլխոօր, քիթրէ, իւղ, պանիր, միրգ, չոր պտուղ, գորգ, կապերտ, եւայլն:

Այնթապ. — Խաշխաշի ձէթ, բրինձ, մեղր, իւղ, պանիր, միրգ, չոր պտուղ, գորգ, կապերտ, եւայլն:

Հիւսնիւ Մանուր. — Թաց ու չոր պտուղ, ատաղձ, սնտուկ, եաղմա, խաշխաշի ձէթ եւայլն:

Պեհեսնի. — Թաց ու չոր պտուղ, տախտակ, սնտուկ, եաղմա, խաշխաշի ձէթ եւայլն:

Եդեսիա. — Խաշխաշի ձէթ, բրինձ, մեղր, պանիր, գորգ, կապերտ, եաղմա, թարմ ու չոր պտուղ, ատաղձ, սնտուկ, եաղմա եւայլն:

Սեւերէկ. — Խաշխաշի ձէթ, եաղմա, չոր պտուղ, ատաղձ եւայլն:

Տիարպէքիր. — Մեղր, ձէթ, չոր պտուղ, միրգ, եաղմա, սնտուկ եւն:

Խարբերդ. — Բրինձ, խաշխաշի ձէթ, թաց ու չոր պտուղ, հաստ խիր, միրգ, եաղմա, ատաղձ, սնտուկ եւն:

Տիւրիկ. — Բամպակ, ձերմակ ու կարմիր կտաւ, մանած, բրինձ, չոր պտուղ, միրգ եւայլն:

Արարկիր. — Բրինձ, բամպակ, չոր ու թաց պտուղ, կարմիր ու ձերմակ կտաւ, միրգ, սնտուկ, խիր եւայլն:

Այն. — Պէտէն կտաւ, կարմիր կտաւ, բամպակ, բրինձ, խիր, չոր պտուղ, եւայլն:

Երզնկեան. — Բրինձ, պտուղ (չոր եւ թարմ) եաղմա, միրգ եւ այլն:

Եւդոկիա. — Բամպակ, բրինձ, գորգ, կապերտ եւն:

Սեբաստիա. — Գլխաւորապէս միրգ եւ թաց ու չոր պտուղ, բամպակ եւն։

Կեսարիա. — Բրինձ, գորգ, կապերտ, մեղր, չոր պտուղ եւն։

Սամսոն. — Խաշխաշի ձէթ, եալմա, բրինձ, իւղ, պանիր, բուրգ, կապերտ, չոր պտուղ, միրգ եւն։

Պոլիս. — Նուշ, իւղ, պանիր, միրգ, գորգ, կապերտ, մեղր, ոչխարի մորթ եւայլն։

Ներսիս. — Ոչխարի մորթ, թաւամազ անասուններու մորթ, աֆիսն, գլխոր, քիթրէ, չամիչ, մեղր, նուշ, ընկուզի միջուկ, ծիրանի կճեպ, տնուշ ու լեղի կուտ, խաշխաշի հունտ ու ձէթ, մահմուտիէյի արմատ եւն։

Ինչպէս կտաւէն, բամպակէն, արմախքէն ու պտուղէն, նոյնքան եւ ալ աւելի տնպտուղ եւ պտղատու ծառերու արդիւնքն ըլլալով, ատաղձ եւ շինուածքէ առատ շահ կ'ստացուի։ Զորօրինակ, ամէն տարի հարկւրաւոր բեռ տախտակ, սնտուկ, կովլակ (անկաւոր տուփ), տուփ, պարզ աթոռ, դգալնոց, գուման (թիւման), բամպակ մանեղու ճախարակ, աղանելու աղեղ, տղայոց համար սուլիչ (սիւպսիւպի), օրօրոց, սրինգ, փող, եւ այլ շատ մը փայտէ կահեր ու անօթներ կը դրկուին շրջակայ քաղաքները։

Ներածութիւն

Կը ներմուծուին զանազան տեսակ գաղթարերք կամ եւրոպական ապրանքներ, մանուֆաթուրայի ամէն տեսակներէն սկսեալ մինչեւ փերեզակի (չէրչի) ամենաչնչին առարկան, այսինքն՝ բրդեղէն, բամպակեղէն, մետաքսեղէն գործուածներ, շաքար, քարիւղ, պղինձ, երկաթ, գամ, մոմ, ապակի, յախճապակի, ալիւզար եւն։ Նոյնպէս շրջակայ ու հեռաւոր քաղաքներէն կը ներմուծուին բազմաթիւ ապրանքներ։ Ինչպէս,

Բերիւտէն. — Մանիսա, օճառ, մետաքսեղէն, դիպակ, սնդուս, կերպաս։

Ալեքսիապէն. — Մանիսա, սաղթիան, ոտնաման, օճառ, քթախոտ, թուղ եւն։

Հիւսնի Մանսուրէն. — Մանած, բամպակ, չամիչ, նուշ եւն։

Պէհէսնիէն. — Մանած, բամպակ, չամիչ, օղի, պիստակ եւն։

Մարաշէն. — Մանիսա, սանտր, օղի եւայլն։

Կիւրիւնէն. — Շալ, եւ այլ գործուածներ, գահրի եւն։

Շապին Գարահիսարէն. — Դգալ, պաղլեղ (չապ) եւն։

Էրզինկանէն. — Գահրի, մանիսա, պըղնձեղէն ամաններ եւն։

Արապկիրէն. — Մանիսա, նուշ, խողող (երբեմն) եւն։

Ակնէն. — Մանիսա, գահրի եւն։

Կեսարիապէն. — Գահրի, ապուխտ, աղ, անիսոն եւն։

Սեբաստիապէն. — Աղ, գաւլայ, ապուխտ, կարմիր կաշի եւն։

Նեղոկիապէն. — Պղնձի տախտակ, պըղնձեղէն ամաններ, օղի, գահրի, եաղմա եւն։

Խարբերդէն. — Գինի, կերպաս, ճերմակ սիսեռ, սաղթիան, քէօսէլէ, ոտնաման եւն։

Բալուէն. — Շրեշ, սոխարմատ, փարչ եւայլն։

Տիգրանակերտէն. — Մետաքսեղէն, կերպաս, սաղթիան եւն։

Ջնքուշէն. — Գինի, քէօսէլէ, նուշ եւ նաւն կճեպ։

Այսպէս, 'կը ներմուծուի նաեւ Պարսկաստանէն՝ թէնպէքի, ցիսի, Բարեւրնէն՝ թէնպէքի, Գամասկոսէն՝ կերպաս (երբեմն)։ Կարինէն՝ անիսոն։ Մուսուլէն՝ կտալաքար։

Եւ իր գաւառակներէն՝ որոնց սահմանը մօտ է՝ ինչպէս վերն ալ ըսինք, կը բերուին՝ վաւելալիայտ, ածուխ, գերան, ոչխար, իւղ, պանիր, գաւլայ, գօտի, գորգ, կապերտ, արմաթ, ծխախոտ։

Հ. ՊԷՆԵԵԱՆ

(Տեղագրութիւն Մէլիտինէի)

Հ Ա Ս Կ Ա Ք Ա Ղ

137. Մ. Բասթալի յեշտակին. —

Ազգ. Օրագիրները գուժեցին վարժապետի մը, Մ. Բասթալի մահն ալ. Մ. Բասթալ կ'ըսէք կ'անցնի՞ք. — Հին բազմաշխատ ու արդիւնաշատ դասախօս մըն էր Ուսողութեան ու Աշխարհագրութեան, գրեթէ կէս դար վարեց այդ պաշտօնը, իր անունը մեր մէջ գրեթէ նոյն էր մաթէմատիք բառին հետ. Սորվելէ չէր դադարել, հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր կրթական ամէն մէթոտի եւ ուղղութեան. նախաձեռնարկ հոգի մ'ունէր ու լուրջ հեգնող մը. ինքն էր որ հանգուցեալ Արծրունի Տէր Գէորգ քահանայէ ետք, Ազգ. վարժարաններու մէջ Բն. պատմութեան ու Բն. գիտութեանց օգտակար դասը պարտաւորիչ ըրած ու ինք անձամբ դասախօսած է Ս. Փրկչեան Որբանոցի մէջ երկար ատեն, եւ ասոր համար Քեօն յորջորջումը տրուած է իրեն անցեալ պատուելիական շրջաններուն, Բազմաքիրտն աշխարհացոյց մը պատրաստած էր շատ շահեկան, որ կը մնայ անտիպ. Մերժեց տարի մ'առաջ զինքը հանգստեան կոչելու փափաքն ու ձեռնարկը, եւ չուզեց ազգին վրայ բեռ ըլլալ. օրինակելինը կարագիր. պատիւ իր յիշատակին.

138. Նրբ. յեշտակեց օրերդներ. —

Այս օրերս նամակ մը ստացանք զոր ստորագրած են Օր. Օր. Շուշան Սողախեան ու Խոսրիկ Աշճեան, երկուքն ալ Սամաթիոյ Ն. Վարդուհեան վարժարանի ընթացաւարտուհիներ. Անակնկալ մը, հաղուադէպ փափաք մը կը յայտնեն. Մէկը Համ. Լեզուագիտութիւն ու Ազգագրութիւն, եւ միւսը Փաստաբանութիւն սորվելու անձուկով մեզի դիմած են որ զիրենք

Եւրոպական ո եւ է Համալսարան մը ղրկելու համար ձեռնարկներ ընենք. Ս. Պատրիարք Հօր ալ պիտի դիմեն. Գաղափարնին ու փափաքնին գովելի, շատ գովելի, մանաւանդ ուրախաւիթ պարագայ մը որ Համեմ. Լեզուագիտութեան ու Ազգագրութեան կարելուորութիւնն իգական սեռն ալ կը զգայ. «Բիւրակն»ի Վարչութիւնը իր ձեռքէն եկածը չպիտի ինայէ ատոնց իղձը պսակելու՝ յոյսը դնելով իգական սեռի բարձր մշակման տենչացող պատուական ազգայիններու վրայ.

139. Գեորգեան ձեռքանի Կը. —

Մեր համակրելի աշխատակից «Կայծողիկ» էջմիածնէն շահեկան լուր մը կը հաղորդէ Ս. Օթութեան հրամանաւ, տաղանդաւոր լեզուաբան եւ «Բիւրակն»ի աշխատակից Հրաչեայ Ա. ճառեան Գէորգեան ծէմարանի Գ. Դ. Ե. Չ. դասարաններուն Օսմաներէնի ուսուցիչ կարգուած է Թրքահայ տղոց. նմանապէս հաղորդած է մեզի նոյն աշխատակիցը դպրոցական թանկագին տեղեկութիւններ Գէորգեան ծէմարանի վրայ. Լաւ ուսուցչական խումբ մը կազմուած է Դրականութեան ու Բանասիրութեան մէջ ծանօթ անձերէ. Երեք լսարանի աշակերտները միասին մասնակից կ'ըլլան «Վարժողի» Հայերէն լեզուի դասախօսութեան, զոր կը կատարէ Լսարանի աշակերտներէն մէկը. Լսարանի ուսանողները կը կազմեն Մանկավարժական խորհուրդ մը ներկայութեամբ Բրոֆ. Սեդրակ Մանգինեանի որ կ'ազդէ անոնց թերութիւնները՝ միանգամայն երեւան հանելով անոնց աչքի զարկած արժանիքը. Իրաւցնէ նախանձելի վիճակ, մեր վարժապետներէն ո՞ր մէկը այսպիսի պատեհութիւն ունեցած է կամ պատրաստուած է այս պաշտօնին,

Թէեւ ամէնքս ալ ուսուցիչ կոչուելու
յաւակնութիւնն ունինք:

140. Թատերական. —

Պոլսոյ եւ արտասահմանի թերթե-
րը ստէպ կը գրեն Ռուսահայերու
մէջ, մասնաւորապէս Պաքու կատար-
ուող Թատերական ներկայացումնե-
րու նկարագրութիւնները: Յայտնի է
թէ այդ երեկոյթներուն մէջ գլխա-
ւոր ու յաջողագոյն դերակատարներն
են մեր Պոլսածին արդիսգները, ո-
րոնք Ռուսաստան գացած են շահ ու
ծափ քաղել օտար հողի վրայ, ուր
կը գնահատուի իրենց դերասանական
կարողութիւնը եւ արժանիքը: Քա-
ջալերել չգիտենք պարզապէս. ասոր
համար է որ մեր արուեստագէտնե-
րը, կէս կուշտ ու շատ հեղ անօթի
օրեր անցնելէ զուրած, իրենց առջև
Թափուր սրահներ միայն տեսնելէ
ձանձրացած — որ չարաչար կը ջլատէ
իրենց ալ սէրն ու եռանդը — կը
դիմեն զանազան տեղեր ուր գտնէ ա-
պահով ապրուստի մը յոյսը կը քաշէ
գիրենք: Բարեբախտաբար դեռ կան
բեմին վրայ Մնակեան մը եւ իր ճար-
տար գործակիցները: Բայց ո՞ր է
բեմը, ո՞ր են զանոնք քաջալերել
գիտցող Թատերասէրները: Կարելի
չէ՞ արդեօք ընկերովի ձեռնարկ մը
ընել, կենդանացնելու համար Թատ-
րոնը Տաճկահայերու մէջ: Միջոց մը
չկա՞յ արդեօք ժողովրդին մէջ ար-
ծարծելու՝ բեմական շինիչ ու բարո-
յացուցիչ արուեստին ճաշակը, վե-
րականգնելու գեղարուեստի տա-
ճարը:

ԽՄԲ.

Ա Ձ Դ

Պուրկաղի Աղգ. վարժարանին հա-
մար երաժիշտ դասախարակ մը պէտք
է: Դիմել Դաւթեան դորժակալու-
թեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունաց Պատրիարք Ամն. Տ. Կոստան-
դիանոս Եջ. օր Աղգ. Պատրիարքարան
եկաւ Ֆէնէրի Պատրիարքարանի Գործա-
կատար Էֆէնտիի հետ ու մեծարանքով
ընդունուեցաւ: Պատրիարքարանի դռնէն
դիմաւորեցին զինք Պատ. փոխանորդ
Սրբազանը քանի մը վարդապետներու ու
քահանաներ: Ս. Պատրիարք Հայրն իր
հիւրն ընդունեց սանդիսի գլխէն, և եր-
կու Պատրիարքներն երկուս ողջագուրե-
ցին զիրար: Յետոյ առանձին տեսակցե-
ցան: Խօսակցութիւնը Թրքերէն ու Ֆը-
րանսերէն լեզուով կատարուեցաւ: Մաս-
նաւորապէս ամուսնական խնդիրներու
վրայ խօսեցան: Այս այցելութեամբ Ամեն.
Տ. Կոստանդիանոս փոխարինած եղաւ
այն այցելութիւնը զոր Ս. Պատրիարք
Հայրը իրեն ըրած էր Ֆէնէր՝ Պալատու
Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին յաւատարա-
գելուն տութիւ:

— Անցեալ երեքշաբթի օր Նիքոլա մեծ
Դուքսը Ս. Պատրիարք Հօր բնակարանը
զրկեց իր այցաքարտը, ի փոխարէն Պատ-
րիարքական այցելութեան:

— Անցեալ Լուր. օր Խառն ժողովը գու-
մարեցաւ Ղալաթիոյ խորհրդարանի մէջ
նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր
ու առենապետութեամբ Ստեփան փաշա
Ասլանեանի, եւ զբաղեցաւ մասնաւորա-
պէս Գարակէօղեան կտակի կարգադրու-
թեամբ որ ամբողջ նիստը դրաւ ե: Ժո-
ղովը Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան
անդամներուն հետ իր խմբովին ներկա-
յացած էին, բանակցելով՝ համաձայնու-
թեամբ տնօրինեց այն որոշումներու գոր-
ծադրութեան եղանակը: Ս. Նախագահ
Հօր յանձնուեցաւ ըստ այնմ տալ Աղգ.
Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան պէտք
եղած հրահանգներն ու կատարել պայ-
մանագրով սահմանուած գործողութիւն-
ները: — Ժառանգորդներու կողմէ Յա-
կոբ Էֆ. Էսաեան ներկայանալով՝ ծանուց
թէ ժառանգորդները 20000 ոսկի յանձ-
նած են Գարակէօղեան Դր. Էֆ. Ս. Աղգ.

Վարչութեան հետ որոշուած ձեւով գործածուելու համար Որբանոցի մը շինութեան ու պահպանման :

— Ուսումն . Խորհուրդն իր անցեալ նստին մէջ յոտնկայս ցաւակցութիւն յայտնեց Միւսիւ Բասքալի (Յարութիւն թիւլեանի) մահուան առթիւ, եւ որոշեց իր ցաւակցութիւնը գրով հաղորդել հանգուցեալին ընտանիքին :

— Պանարմայի Հայ դիւղի քարահանքի քննիչ Յանձնաժողովը՝ նախընթաց օր նորէն գումարուեցաւ Ղալաթիոյ խորհրդարանը, բայց անդամներէն ոմանց բացակայութեան պատճառաւ : չկրցաւ վերջնական տեղեկագիրը պատրաստել՝ մատուցանելու համար Բաղ. ժողովին :

— «Արեւելքի» մէջ կը կարդանք թէ Տօք. Պօղոս Բոլղեան Ֆրանսայի բժշկական Ակադեմիայէն 500 Փրանքի մրցանակի մը արժանացեր է իր հրատարակած բժշկական մէկ աշխատասիրութեանը համար :

— Կ'ըսուի թէ Սուրէնեան Աւետիս էֆ. ի նոր աղերսագրին վրայ, Բարձր. Շէյխուլ-Իսլամ էֆ. ծանօթ Գարսիէօգեան կառկային խնդիրը յղած է Թէոքլէոսի Շէյրիյէ վերաքննիչ Ատենին՝ ի նկատուելութիւն :

— Անցեալ Կիրակի Ազգ. Հիւանդանոցի մատրան մէջ մկրտուեցաւ Հրէուհի մը ու անուանուեցաւ Արմենուհի :

— Անոնք որ տեղեակ են Օսմ. լեզուին եւ մասնաւորապէս տաղաչափական օրէնքներուն, անշուշտ գոհունակ հաճոյքով պիտի կարդան ու գնահատեն Թուրք բանաստեղծութեան գեղեցկագոյն նմոյշը զոր յօրինած է, յատկապէս «Բիւրակին» համար, Օսմ. լեզուի եւ գրականութեան ներհմուտ ուսուցիչ, մեր աղինւ բարեկամ Ստեփան էֆ. Կուրտիկեան, անդամ Ուսումն. Խորհրդի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան : Իր հմտութիւնը, որքան իր համեստութիւնը, զոր չենք ուզեր վիրաւորել աւելի դրուատիքներ յօրինելով իր անուան շուրջը, պատիւ կը բերեն մեր ուսուցչական դասին : Ուրախ ենք որ այսքան պերճ լեզուով ու ոճով

յաջողած է թարգմանելու Բիւրակին վարչութեան հաւատարմական զգացումներն առ հանուրց Օսմանեանց Գահակալն :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թայմզի վիէննայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Շամէ մինչեւ Պարսկային ծոց երկաթուղու մը շինութեամբ, Միջերկրական ծովը Պարսկային ծոցին հետ կապելու կարեւոր խնդիրը Կայս. Կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած է : Այս երկաթուղին պիտի անցնի Թուրքիոյ ամէնէն բարեբեր դաշտերէն ու մեծ զարկ պիտի տայ վաճառականութեան : Այս երկաթուղով կարելի պիտի ըլլայ Միջերկրականի եզերքէն Պարսկային ծոցը հասնիլ 24 ժամէն : Հետեւապէս Կարմիր ծովն անցնելու համար վասնուած ժամանակը պիտի կարճնայ :

— Օսմ. մարտանաւերէն Օսմանիյէ, Օրլանսիյէ, Ասարը Թէվֆիգ, Մէսուտիյէ, Համիտիյէ, Հըֆզիւրրահման, Նէճմը Շէֆքէթ, Ազիզիյէ ու Իճլալիյէ ձեռնովա պիտի երթան նորոգուելու համար :

— Իգտամ կը գրէ թէ Կ. Պօլսոյ Ֆրանսական դեսպան կարգուած է Պ. Բոնսթան՝ որ ընդունած է նոյն պաշտօնը : Գործ. Պ. Պաթ Բ. Դրան հաւանութիւնն ուզած է :

— Հռոմէական Հայոց Պատրիարքարանի խնդրանքով, Կայս. Իրաւէ մը հաղորդուեցաւ Կրթական նախարարութեան՝ հրամայելով որ երկու Հայ Կաթօլիկ ուսանող ձրի ընդունուին Կայս. գիշերօթիկ վարժարանի մը մէջ :

— Ռուսական դեսպանատան մէջ, Շր. օրը դեսպանական գումարում մը տեղի ունեցաւ : Անգլիական ու Իտալական դեսպանները, Ֆրանսական դորժակատարն ու Հոլանտական դեսպանը ներկայ գլուխուցան :

— Բարիգի Օսմ. դեսպանատունը պա-

հանջեր է որ Օսմ. մետաքսեղէնները նուազագոյն սակագներն համեմատ մաքսատուրք վճարեն, եւ ըստ այսմ հրահանգ տուեր է Օսմ. հիւպատոսներուն:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պուլիարէա. — Սոսլրանիէն որոշեր է, կը ըսուի, Պուլիարիոյ ամբողջ հանրային պարտքը 5 000 հասութարեր թուղթերու դրամագլխի մը վերածել որու անուանական գումարը պիտի ըլլայ 210 միլիոն Ֆր.: Սոսլրանիէն սուուար մեծամասնութեամբ հաւաներ է նաեւ որ Պուլիար կառավարութիւնը Արեւելեան երկաթուղիներու ընկերութեան վերաբերեալ գիծերէն 309 քիլոմէթր երկաթուղի գնէ ու գործած է:

Բաքէական հնաբնէանէք. — «Բրիտանական Միւսէոնին» թարեւական հնութեանց հաւաքածոյին վրայ վերջին տարիներս կարեւոր յաւելումներ եղած են քանի մը հազար տախտակներու: Նոր հաւաքածոյին մեծագոյն մասը դաշնադրութիւններ կամ օրինական թուղթեր են, բայց ասոնց մէջ կան շատ մը անձնական ու պաշտօնական նամակներ: Արդէն «Թէլ-Էլ Ամսուռն» տախտակներ անունով հռչակաւոր նամակադրութեան դրութիւնը գտած էին հնագէտները: Այս վերջին նամակները, ցարդ գտնուած ամէնէն հինները, այն դիւանադիտական ու անհատական թղթակցութիւնն են զոր փոխանակեցին Հիւս. Միջագետքի (=Միդանիի) ու Բարեւրնի թագաւորները քրիստոնէական թուականէն գրեթէ 1,450 տարի առաջ: Ասիէ կը հասկցուի թէ թղթակցութեան մը կանոնաւոր դրութիւնը կար: Այս գիւտը մեծ նշանակութիւն ունի յաջա գիտուններու եւ նոր երեւոյթ մը պիտի տան հրէական ազգի ծագման խեղաթիւրեալ խնդրին, որովհետեւ Բաքէաստանի մէջ գտնուած են նաեւ Ջրհեղելին ու Արարչագործութեան տախ-

տակներու հատակոտորներ որոնք Մովսէսէն առաջ 1,000 տարիներու թուական մը ցոյց կուտան: Արրահամու ժամանակակից նամակներ ձեռք ձգելը անշուշտ արեւելեան հնախուզութեան զարմանալի արդիւնքներէն մէկն է:

Տոթերո-Պալարը. — Վենետիկ քաղքի հնութիւններէն ամէնէն պատկառելին, Տոթերու Պալատը ու Ս. Մարկոսի մատենադարանը, Միլանի հանրածանօթ ճարտարապետ Ս. Պոտտոյի խնամքին տակ պիտի նորոգուին:

Ճաքն Իրիսոնիէն. — Ընդունելու նշանէր. — Ճարոնցիները արագ արագ կ'իրացընեն եւրոպական բոլոր քաղաքակրթութիւնը: Նշաններ ալ կան որ պիտի ուզեն ընդունիլ արեւմտեան ժողովուրդներու հաւատքը: Յարգանքով կը վարուին քարոզիչներու հետ: Անոնց նպատակն է հայրենասէր ըլլալ, եւ եթէ հայրենասիրութիւնը պահանջէ, քրիստոնեայ պիտի ըլլան:

Անգլիոյ արհապականէքը. — Սըր Ո. Հարքորդի հրաժարման հետեւանքով Արմատականները միջինկ մը գումարելով՝ հետեւեալ որոշումը տուին. «Ազատական կուսակցութիւնը սխալ կը գործէ Ազատական Պետի խնդիրը վիճաբանութեան դնելով՝ որովհետեւ ամէն բանէ առաջ հարկ է կուսակցութիւնը թարեւորագելու հաստատուն որոշումներ տալ:» Միւսնոյն ատեն Խորհուրդը շնորհակալութիւն յայտնեց Սըր Ո. Հարքորդի՝ իր անցեալ ծառայութեանց ու ժողովրդական դատին մատուցած պաշտպանութեան համար եւ փափաք յայտնեց որ այդ պաշտպանութիւնը շարունակէ:

Ալճէրի հակահրէտական թերթը հետեւեալ նամակը հրատարակած է:

Պարոն կառավարիչ,

Մ. Մաքս Ռէժիս առանձին Բարիկ կ'երթայ Ալճէրիական խնդիրը կարգադրելու, եւ ոչ թէ մեր թշնամիները գլորգընելու:

Եթէ, մենէ հեռանալէ ետք, զոհ երթայ սպանութեան փորձի մը, մենք

Հրեաները պատասխանատու պիտի ճանչնանք:

Գիտցէ՛ք Պ. Կառավարիչ, Մ. Մաքս Ռէժիսի արիւնը ուրիշ արիւններ պիտի թափել տայ:

ԲԻԻՐԱԿՆԻ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓԸ

Բարիւ. «Բեռնագիր». Ձեր խնդրածը ոչ թէ «Մաղիկի» այլ «Արեւելքի» մէջ հրատարակուած է:

Մարաշ. — Ս. Ոսկ. Ստացանք ձեր նամակն ու ծրարը, շնորհակալութիւն: Որբանոցին թերթը առէք Թ. Շ. էն: Նամակ Առաջիկային:

Էջմիածին. — Հ. Ա. Ձեր վերջին նամակն ու երկու յօդուածներն ալ ստացած ենք:

Ակն. — Գ. Ղ. Հալաճեան: Սիրերգը հրատարակելի է. զրկեցէք մնացածներն ալ, ինչպէս եւ գաւառական բառերը:

Սիվրիհիսար. — Ս. Վ. Գանձած ենք, գրքերը կը շրկուին ի մօտոյ:

Խարբերդ. — Թւիտտենցի: Հէքեաթները հրատարակելի են:

Հալէպ. — Թուխ-Կրպօ: 20 դրուչին փոխարէն պիտի զրկէ գիցարանութիւնը: Այս տեսակին մէջ յանձնարարելի է Տօք. Ժաքօպոյի Diet. de mythologie անուն գործը: Բ. Վարժութիւն լոյս կը տեսնէ քիչ օրէն:

Խարբերդ. — Գ. Մ. Այդտեղ որոշեցէք յարմար մէկը՝ թերթերը միակ ծրարով իր հասցէին շրկելու համար: Բ. շրջանը պիտի շարունակէ բաղձացուած ուղղութեամբ ու կոնոնաւորութեամբ: Պատճառ չկայ կատկածելու այս մասին ինչպէս եւ տրուած խոստումներու մասին:

Մէրսին. — Հր. Սարկ. Հր. Այս անգամ ձեր ուզած գրքերուն արժէքն է 1 լիրա Օսմ:

Մալկարա. Կ. Ձայնագրած երգեր պիտի հրատարակուին, երբ միջոցները ներեն: Ղրկեցէք Բ. Վէռլէնի երգին թէ՛ բնագիրըն ու թէ՛ հայերէնը: Ստացանք 55 դրուչի փուլը:

Իզմիտ. — Զ. Ն. Քերթուածը՝ իր կարգին: Դ. Ս. ի վերջին թերթերը կանոնաւորապէս շրկուած են. հիներն ալ կըրնանք շրկել:

Մարաշ. — Բ. Վ. Անգղիերէն գրքին արտօնութիւնը առնուեցաւ աս շարթու: Մարտին պիտի տպուի:

Պաղտատ. — Մ. Ս. Փոսթով կը ստանաք ապահովագրեալ 7 օր. Ընդհ. Պատմ. Գ. Խ. եւ ուրիշ 2 գրքեր:

«ԲԻԻՐԱԿՆԻ» ԿՈՂՔԸ

Յառաջիկայ Բ. տարեշրջանին «Բիւրակն» պիտի հրատարակուի կողքով, որու մէկ երեսը պիտի յատկացուի մասնագիտական գրքերու ցանկին, որ կրնայ օգտակար առաջնորդ մը ըլլալ մեր գաւառացի աշխատակիցներուն, իսկ միւսները՝ ծանուցումներու:

ԳՐՊԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ 2. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գործի տէր ամէն մարդու անհրաժեշտ այս գիւրատար տետրիկը լոյս տեսաւ:

Գինն է 2 (2, 5, 7 1)2 և 10 այլ և այլ տեսակ կաղմերով:

ԳինովՎՈՒԹԻՒՆ. — Տօքթ. Մ. Իւթիւճեան պէյ ձեռնարկած է հրատարակել կարգ մը Առողջապահական գրքեր, որոնց թիւը 40 ի պիտի հասնի: 20 ըդ տետրը որ կը խօսի «Գինովութեան» վրայ հրատարակուած է ի նպաստ ազգ. կրթական գործին և Գում Գաբուի Միացած Չորս Թաղերու Աղքատախնամ ընկերութեան: Այս տետրակներուն գինն է 2 դահ:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Մեր գաւառացի թղթակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնենք սա կարեւոր պայմանները, որոնք գործադրուելու են յօդուած կամ թղթակցութիւն գրելու առթիւ:

1. Գրութեան նիւթը համապատասխան պէտք է ըլլայ «Բիւրակ» ծրագրին, որ պարզուած է ե. եւ որիչ թիւերուն մէջ:

2. Իրենց հաղորդելիք լուրերն ու տեղեկութիւնները հանրային—հասարակական կարեւորութիւն ու այժմեութիւն ունենալու են. «Բիւրակ» լրագիր մըն է որ անձնականութեամբ չի գրադիր: Պէտք է ըլլան հակիրճ, ամփոփ ու մանաւանդ ճշմարիտ: Չենք ուղեր հինցած վէճերով, դպրոցի, տերտէրի, թաղականի, վարժապետի սին ու անպէտ խնդիրներով գրադիր:

3. Շատ կարեւոր են «Բիւրակ» ընթերցողներուն համար Տնտեսական — առեւտրական լուրեր: Այս նիւթերուն վրայ զրկուած գրութիւններ չնորհակալութեամբ կ'ընդունուին: Հետեւաբար կ'ըլ յանձնարարենք մեր թղթակիցներուն՝ փնտել հաւաքել վիճակագրական ամէն կարգի տեղեկութիւններ՝ բայց մասնաւորապէս տեղական արհեստներու, արտածութեան ու ներածութեան, առեւտրի գլխաւոր նիւթ եղող բերքերու եւ ժողովրդին ապրուստի պայմաններուն վրայ: Ներածութիւնները ինչ նիւթեր են ու տարեկան ո՞րչափ փոխադրութեան միջոցները որոնք են:

Դրել գեղացի թէ քաղաքացի ժողովրդին ապրելու պայմաններուն վրայ:

Յօդուածին մէջ օտար լեզուով որ եւ է բառ կամ խօսք յիշուած ատեն ղենել նաեւ Հայերէն թարգմանութիւնը:

4. Գրութիւն մը ինչ նիւթի վրայ ալ ըլլայ՝ կարճ թէ երկար՝ պէտք է ամբողջապէս լրկուի. կիսատ մնացած գրութիւն մը չի հրատարակուիր, մինչեւ որ շարունակութիւնը չհասնի խմբագրութեան ձեռքը:

5. Թարգմանուած գրութիւններու հետ պէտք է զրկել նաեւ բնագիրը, կամ իմացընել հեղինակին ու գրքին անունները, տպագրութեան տեղը, թուականը եւն:

Եւ վերջապէս, կատարելապէս ուշ ղենել Բիւրակիցներու ասանճանեայ պարտքն էն, որ ստորեւ կը հրատարակենք:

ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՏԱՍՆԱԲԱՆՆԱՆ

1. Ամէն տեղեկութիւն պէտք է հաղորդել «անմիջապէս», որովհետեւ դէպքին կամ իրողութեան միջոցին պատահած բան մը, կրնայ ժամ մը կամ օր մը վերջը հինցած նորութիւն մը դառնալ:

2. Աւստրալ խնդիրներու վերաբերեալ լուրերէն պէտք է հաղորդել միմիայն իրողութիւնը, կարելի եղածին չափ կարճ (զրեթէ լակոնական) ամփոփ լոկ իրողութիւնը յայտնել փաստերով ու հակիրճ նկարագրութեամբ, առանց եզրակացութիւններ, դատողութիւններ եւ խորհրդածութիւններ ընելու: Այդ գործը ընծերցողին բաժինն է:

3. Պարզ կերպով առանց սեծեւեծի եւ ճողճողութեան, շարդաբել, մարուր գրել, մանաւանդ անունները եւ թուանշանները:

4. Երբեք չգործածել, երեկ, այսօր եւ կամ վաղը բառերը, այլ նշանակել օրը եւ Թուականը:

5. Ստորակէտներէ աւելի կէտեր գործածել, բայց չմոռնալ ո՛չ մէկը եւ ո՛չ միւսը:

6. Երբեք չարագրել սխալ գրուած խօսքերը եւ Թիւերը, այ զի քաշելով սխալ գրուածքին վրայ՝ նորէն գրել:

7. Թղթին միայն մեկ նշանի վրայ գրել, միւս երեսը բաց թողով, սրովհետեւ այդ կերպով գրուած նիւթը կարելի է քանի մը մասերու բաժնել եւ տալ զրաշարներուն, որով կ'արագանայ տպագրական գործը:

8. Միշտ պէտք է անձամբ ստորագրել, տակա հըրապարակախօսական ազնուութեան, վստահութեան... եւ միանգամայն քաջութեան պայման է: Խմբագրութիւնը լաւ գիտէ թէ ե՞րբ պէտք է ծածկել յօդուածագրին անունը եւ երբ ոչ:

9. Դրելէ վերջ գոնէ անգամ մը կարդալ գրածդ եւ ղերկէ միայն այն ատեն, երբ դո՛ւն կը հաւնիս գրածիդ:

10. Գրածներուդ մէջ եղի՛ր անպայման ազնիւ եւ անաչտ ճշմարտասէր, միտքդ բերելով թէ քեզի ունեկողիդ կ'ըլլայ ամբողջ հասարակութիւնը եւ եթէ խաբս կամ պատրեւ գինքը, զիտցի՛ր որ անիկա՛ է քու դատաւորը:

Ծանօթ.—Թղթատարական նորագոյն օրէնքով, ձեռագիր յօդուած, սրբագրական Թերթեր (ինչպէս առեւտրական, դատական եւայլն Թերթեր) կրնան 5 փարանոց փուլով մը զրկուիլ մինչեւ 30 կրամ ծանրութեամբ. իսկ մինչեւ 150 կրամ ծանրութիւն ունեցող ո՛ր եւ գրութիւն՝ տպուած թէ անտիպ՝ 10 փարանոց փուլով կրնան զրկուիլ, միայն թէ պէտք է պահարանին չորս անկիւնները մկրատով կտրել:

Այս կէտը մեր Թղթակիցներուն ուշադրութեանը կը ներկայացնենք, որպէս զի աւելի ծախքեր ընելու չըստօպուին՝ մինչ մէկ կողմէ միտք կը յօգնեցն են իրենց աշակցութիւնը եւ աշխատակութիւնը նուիրելու համար Բիւրակին:

Ա Ձ Դ

Առեւտրական գործերու վարժ վստահելի անձ մը պաշտօն կը փնտռէ: Պատուաւոր երաշխաւորութիւն: Դիմել Բիւրակնի վարչութեան:

Կը խնդրուի որ Արեւելեան Մամուլի 1898 տարեշրջանէն պարտք ունեցող Մեծ. բաժանորդները փութեան վճարել եւ իրենց հաւանութիւնը յայտնել առաջիկայ 1899 շրջանին համար:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մարմանք առ Օգոստ. Վեհապետն Թուրքիոյ

Մանկավարժական

Կրթական ծրագիր

Ս. Դ.

Լեզուաբանական

Լեզուի հոգեբանութիւն

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Համաձայն. Մարաշի գաւառաբարբառին

Թ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Հայերէնէ փոխառեալ բառեր Թրքերէնի մէջ

ՍՏ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Հալէպի ստուգաբանութիւնը

ԹՈՒԽ-ԿՐՊՈ

Օգագրական

Թաղա, Յանգ. Դրոզ, Կրոզ

ՌՈԶՄԷՐԻ

Ժողովրդական Բանահիւսութիւն

Հայ աշուղներ

Գ. Տ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

Գրական

Ժամ մահուան

Յ. ՍՄՄԵԼԵԱՆ

Ֆանին ու ես

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Վերջին համբոյր

Կ. ՈՍԿԵԱՆ

Տեղագրական

Դէպ ի Մօրենիկ

ՄԵԼՔՈՆ Ս. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Ենիթէ

Յ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Տնտեսական

Տնտեսական վիճակ Մալաթիոյ

Հ. ՊԷՆԷԵԱՆ

Հասկաբաղ

Միւսիւ Բասթալի յիշատակին. — Երկու ձեռներէց օրիորդներ. — Գէորգեան ձէմարանի մէջ. — Թատերական:

ԽՍԲ.

Լուսին

Ազգային, Ներքին, Արտաքին:

ԱՐՏՈՆԱՏԷՐ

Հ. Ս. Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ
ԴԱՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱՅՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒ 16, ԳԱԶԱՍՔԷՐ ԽԱՆ

1. Ա. Վարժուիւն Մանկանց, Եօթեւորդ Տիպ 4
2. Բ. , , , , , 5
3. Գ. , , , , , 5
4. Ըորրորդ , , , , , 2
5. Ըորրորդ , , , , , 3
6. Ըորրորդ , , , , , 1
7. Ըորրորդ , , , , , 3
8. Ըորրորդ , , , , , 6
9. Ըորրորդ , , , , , 3
10. Ըորրորդ , , , , , 10
11. Ըորրորդ , , , , , 2
12. Ըորրորդ , , , , , 2
13. ALPHABET FRANÇAIS Օր. Ս. Հալէպեան 2
14. Տարրական ընթացք Կրօնի վ. Գա. Ասլանեան 2
15. Պատկերազարդ Այբբենարան (նոր ոճով) Բ. Երկայ 1
16. Յայտագիր Դաւթեան Գործակալութեան 5
17. Երկրագործական Հաւաքածոյ, Միջին շրջան 4
18. Դպրոցականութիւն, Գործ E. White 5
19. Առաձայնութիւն. — Հ. Պէնիթեան 5
20. Համառօտ Կրօնագիտութիւն. Ա. Հալէպեան 2
21. Սրտի ջանք, Գերթուածներ. Բ. Բարսեղեան 5
22. Նուէր Հայ մանուկներուն 1
23. Դաստիարակութիւն, Գործ Երկրորդ, Երկրորդ վ. 3
24. Դաստիարակութիւն, Գործ Երկրորդ, Երկրորդ վ. 3
25. Դաստիարակութիւն, Գործ Երկրորդ, Երկրորդ վ. 3
26. ԲԻԲԼԱՆԻ Կրօնի, տարեկանը 50
27. Աշխարհագր. Օմբ. Կայսրութեան Դ. Խ. 2
28. Բերթուածներ, Յ. Երկրորդ 5

درستاده بجهت عسكر خانده سباط داوديان